لمـــــــړی فصل
د ساختمان اقتصاد
عمومي معلومات

مقدمه :

ډیرد خوشحالۍ او شکر ایستلو ځای دی چې الله (ج) مونږته دا فرصت را په برخه کړیدی ترڅو پولي تخنیکي پوهنتون د ساختماني پوهنځۍ ددریم صنف په لمړي اودوهم سمسترکې د ساختماني اقتصاد په نوم مضمون ترمطالعې لاندې نیسو .

ساختماني اقتصاد برعلاوه لدې چې دیوه اختصاصي (څانګه وی) عنوان په بڼه دپولي تخنیک پوهنتون د ساختماني پوهنځۍ په درسي پروګرام کې ځای په ځای شویدی , بلکه د نړۍ په نورو فني , انجنیري او داسې نورو اختصاصي څانګو کې د یوه بنسټیز او اصلي – تخصصي عنوان په بڼه تدریس کیږي .

برعلاوه دلوړو ذده کړو له موسسو څخه په نورو صنعتي موسسو , ساختماني شرکتونه او هغه ساختماني موسسې چې د ساختماني پروژو سره سروکار لري تدریس کیږي .

دیادولو وړ ده چې زمونږ په ګران هیواد افغانستان کې د سنجش او برآورد لپاره انجنیران , دلوړو ذده کړو له فني –انجنیري څانګو څخه فارغان , ساختماني انجنیران , الکترومیخانیک انجنیران , دمعدن او ګازو د استخراج انجنیران , او داسې نور انتخاب کیږي .

نوموړي کسانو دخپلو اړوندو څانګو څخه فارغ شوي او په مربوطه ساحاتو کې دپوهنتون له فراغت څخه وروسته دګټورو تجربو په حاصلولو سره په زیاتو پروژو کې دهغه داقتصادي محاسباتو یوائیني عناصر ګڼل شویدي .خو له بده مرغه په دغه هیواد کې دنورو هیوادو په پرتله دمتخصصینو , فارغ تحصیلانو او فني کسانو دکمبودۍ په وجه په لمړیو کالو کې دادارې او سرپرستۍ په سطحو کارګمارل شوي دي اوهمدا لامل دی ترڅودوی په علمي –اقتصادي لارو خبرشي .

د ساختمان اقتصاد یوه دوره اودوه سمستره په برکې نیسي او په ساختماني پوهنځۍ کې ټولو څانګوته تدریس کیږي .

ددغه مضمون مطالب په نویو ساختماني قواعدو اوطریقو استوار دي او دا لارې دفني او اقتصادي موثریت داجراء لپاره وضع شویدي نوپدې بنسټ ددغه مضمون ذده کړه خورا داهمیت وړده .

د ساختمان اقتصاد یو غوړیدلی او پراخه مضمون دی , پدې برخه کې د قناعت وړ ساختمان لپاره مختلفې لارې شته او دا لارې د ساختماني اقتصاد څخه په کلکه پیروي کوي او ساختماني اقتصاد په واقعیت کې په دغه اصولو استوار دی .

د ساختماني اقتصاد له ذده کړې څخه داړوند موضوعاتو په اړه دیوې نظریي پیداکول دي خو په اصل کې دا یوه عملي جنبه لري .کله چې دذده کړې دوره پرمختللې سطحې ته ورسیږي اوهم دعملي مشاهداتو -لیدنو او عملي تجربو په ترڅ کې کولای شي تریوه ځایه خپل مشکلات حل او فصل کړو .

زمونږ په ګران هیواد افغانستان کې یوله عمده مشکلاتو څخه دمسکوني منازلو تامینول , دابورسونې او اوبو لګونې پروژې احداثول , دسړکونو جوړول , دلویو لویو بناګانو او بندونو جوړول او بلآخره دتولیدي پروژو نشتوالی دی .چې دماستیرپلان مطابق اعمار او په کاروا چول شي .

دساختماني مشکلاتو او ضرورتونو رفع کول ترډیره حده دانجنیري طرحې او ډیزاین پورې اړه لري چې دخاصو تکنالوژیکي قواعدو , سازماندهۍ او اقتصاد پربناء سره حل کیدای شي .

ددغه مضمون دتدریس ضرورت په لاندې څو ټکوکې سره راټولوو :

الف – دساختماني – مسلکي کارونو آماده کول .

ب – ساختماني کارونو ته د اقتصادي موثریت او تامینیت په لاره کې پراختیا اووسعت ورکول .

ج – دساختماني پروسو اړوند اسنادو (محاسبوي او نورماتیفي) څخه داستفادې په لاره کې ځان خبرول .

د – دساختماني اقتصاد له نویو تجربو څخه استفاده او ګټه اخستل او دهغه یوځای کول دعملي کارونو سره ...

دساختماني اقتصاد مهم مسائل او موضوعات

دساختمان اقتصاد دیوه اختصاصي او څانګه وی علم په بڼه دساختمان دانکشافي قوانینو, ودې او دتولید په تنظیم کې دهغه څخه مؤثره ګټه اخستنه ترمطالعې , تحلیل , تحقیق , ارزیابۍ او سنجش لاندې نیسي .
دساختمان اقتصاد د اقتصادي علومو یوه څانګه ده چې دساختماني امورو انکشافي قوانین دملي اقتصاد داساسي اوبنسټیزې څانګې په بڼه ترمطالعې لاندې نیسي .
داعلم داسې طریقې اولارې ترڅیړنې لاندې نیسي چې دهغه په واسطه انسان دخپلو نامحدودو ضرورتونو دپوره کولو لپاره دمحدودو منابعو څخه په ګټه اخستنه په کاروړي .
دااقتصاد علم دیوه هیواد دملي ګټو په خاطر دبڼونتایجو هغه شرایط اوعوامل ترڅیړنې لاندې نیسي ترڅودکمومصارفو په مرسته موثرې تولیدي – اقتصادي لارې پیداکړي ترڅو د موسساتو (داخلي او بهرنۍ) د ظرفیتونو کمیت اوکیفیت اواقتصادي موثریت ته وده ورکړي
نوموړی علم دانسان دنامحدودو ضرورتونو دپوره کولو پخاطر دمحدودو منابعو څخه په استفاده لارې اوطریقې څیړي پس ویلی شو چې :
دااقتصاد علم په ودانیز اوساختماني لحاظ معینې ساختماني پدیدې او انکشافي قوانین ترمطالعې لاندې نیسي . خو داهم باید زیاته کړو چې دااقتصاد علم دیوه څانګه وي علم اهمیت لري , او دهري څانګې انکشاف دهمغه مربوطه جامعې په اقتصادي قوانینو پورې اړه لري .
لکه څرنګه چې مخکې موویل دساختمان اقتصاد دساختماني معینو شکلونو اقتصادي مناسبات او دتولید موثرې لارې څیړي نولدې کبله دهیواد دزیاتو اقتصادي موسساتو دندې په لاندې ډول دي راټولولای شو:

۱ – دکاري پروګرامونو پلي کول .

۲ – دتولید منظمه پروسه منځ ته راوستل (دکمومصارفوپه لړ کې ډیرتولید).

۳ – دمادي منابعو پلټنه کول .

٤ – انکشافي پروګرامونه عملي کول .

دانکشافي برنامواوپروګرامونو بنسټیز اوعمده مسایل چې دساختماني موسساتو په تولیدي پروسو کې عمده رول لري لاندې نقاط تشکیلوي .

۱ – ودانیزو محصولاتو او دهیواد ملي - اقتصادي څانګو ته وده اونمو ورکول.

۲ – دموجوده تولیدي ذخایرو څخه دممکنه او موثرې ګټې اخستنې سره سره دتولید موثریت لوړول .

۳ – دتولیدي محصولاتو دکیفیت او کمیت لوړول او هم دضایعاتو دکموالي په موجودیت کې دتولید او مصارفو برابرول .
٤ – دصنعتي محصولاتو پراختیا, بیاجوړونه او دساختماني موسساتو مجهزکول , دنویو ظرفیتونو په کاروړل.
٥ – دخامو موادو او انرژی تامینول .
٦ – دکاردیسپلین ټینګول او کمومصارفو ته توجه کول .
٧ – دملي اقتصاد په انکشافي پروسو کې دخصوصي سکتورتقویه کول او دهغه پوتانشیلي (قوه اي) جذبول .
٨ – بشري قوې ته انکشاف ورکول او دهغه د تاثیرسطح لوړول اوپه بیارغاونه کې هڅه کول , تعلیماتي شبکې ته پراختیا او توسعه ورکول , حرفوي او مسلکي تعلیمات خورول او دکارکوونکو دمهارت سطح لوړول .
٩ – داساسي ساختمانونو په ډګرکې دمادي – تخنیکي او مالي – بشري اقتصادي منابعو په کار وړل او دهغه څخه موثره ګټه اخیستل .
١٠ – دعمده تکمیل شویو پروژو څخه په ناتکمیل شویو پروژو کې په پوره توګه ګټه اخیستل .
١١ – دپروسې فعالیت ته سرعت بخښل او په پروژوي پروسو کي دماشین آلاتو نصبول .

دهیواد په ملي اقتصاد کې دودانیو ارزښت

پو هیږوچې ودانۍ دټولنیزو محصولاتو له جملې څخه شمیرل کیږي او دیوه هیواد دملي اقتصاد دپرمختګ په لاره کې اساسي او بنسټیزرول لري او له بله پلوه ویلای شوي چې هیڅ یوه صنعتي , مدني , کلتوري او داسې نورې ورته موسسې وجود نلري چې په هغه کې ساختماني فعالیتونه وجود ونلري , نوپدې بنسټ دیوه هیواد داقتصادي برخو دډینامیکي ودې لپاره ودانۍ (ساختمان) یو حتمي اوضروري امردی او دهغه دډینامیکي نمو بنسټیز عامل دی .
ساختمان (ودانۍ) په ساختماني موسساتو کې دیوه بنسټیز عنصر په توګه دهغه دتناسب اړخونه اودنمولارې چارې تعینوي .
ساختماني اقتصاد نه یوائې په اوسني وخت بلکه دیوه هیواد داعماراو پرمختګ په لاروکې مثبت بدلون او تاثیر راولي , نوله همدې کبله لازمه ده چې دهیواد دمادي او تخنیکي پایو دټینګولو لپاره ترټولو لمړی دهغه اقتصادي څانګې په اساسي فندونواوتولیدي موسساتو مجهز کړو , ودانیزکاري پروګرامونه او دسرمایه ایښودنې سیستمونه پلي کړو .
ساختمان یو کلي او جامع مفهوم لري , او دمختلفومدني , کلتوري او مادي تولیداتو څخه نمایندګي کوي او په مختلفو څانګو کې دمختلفوتعمیراتو او تاسیساتو نصبول په برکې نیسي .
له پورتنیو توضیحاتو څخه دې نتیجې ته رسیږوچې دیوه بنسټیز ساختمان هراړخیزه پرمختګ دهیواد دنورو اقتصادي څانګو دډینامیکي پرمختګ او ودې سبب ګرځي , نولدې کبله دهیواد داجتماعي او اقتصادي برنامو دپراختیا لپاره باید ساختماني اموروته ترخپله وسه پورې توجه ولرو او په کافي اندازه سره دبیارغاونې او بیاجوړونې په اساسي او ترمیماتي برخو کي کوښښ وکړو .

دساختمان اقتصادي او تخنيكي خصوصيات

ساختمانونه لاندې غوره تخنيكي - اقتصادي خصوصيات لري چي داخصوصيات دهغه په توليدي پروسه کې مستقيم تاثيرات لري .
۱ –ودانۍ په عملي ډول دملي اقتصاد په ټولو څانګو لکه زراعت - مالداري , تجارت , معدن - صنعت , انرژي , بندونه او کانالونه او داسي نورو سره نژدی اړيکي لري چي دهمدغه ساختمان دانکشافي فعاليتونو بنسټ بلل کيږي او هم دهغه دتوليدي فعاليتونو موثريت ته وده وربخښي نوپدې بنسټ راتلونکي اوجاري انکشافي پروګرامونه داساسي ,کلتوري , اداري او مدني ساختمانونو داعمار ,احيا , توسعې او ترميم لپاره دمعيني سرمايه ايښودنې او راټولونې سيستمونوغوښتنه کوي .
۲ –دودانيو ټول معين شکلونه دلوړ, مختلف , پيچلي او غيرمتحرک مقياس لرونکي دي چې په دې صورت کې دکار دوامداره پروسه په برکې نيسي اوزياتومصارفوته اړتيالري او هم دتسليمولو (تلافي) وخت زياتيږي اوله بله پلوه مصرف شوې سرمايه ددورانې فند په شکل په توليدې پروسه کې په زياته اندازه برخه اخلي اودګردشي فندیوه سسته پروسه رامنځ ته کيږي .
۳ – ساختماني کار يوه انتقالي اوسياره پروسه ده , په يوه ساحه کې دساختماني کارپه پای ته رسېدو سره دهغه ټول تجهيزات , کاري وسايل اوپرسونل دبلې پروژې په شروع کولو سره نقليږي چې په دې لاره کې دموقتي تعميراتو اوکاري شرايطودآماده کولولپاره ضرورت دی اوهم دنويوماشين آلاتونصبولولپاره دمصارفو او وخت زياتوالي ته ضرورت رامنځ ته کيږي چې دارنګه کاراضافي مصارفوباعث ګرځي .
٤ – ساختماني امور په عملي بڼه ترآزادې فضاء لاندې صورت نيسي اوپه مستقيم ډول داقليمي شرايطوسره مخ وي چې پدې صورت کې دکار اوپرسونل لپاره مشکلات , دکاري وسايلوتخريبات اوفرسايش اوحتې دفصلي او وقفه يي کارباعث ګرځي , چې پدې ترتيب دساختماني کاروخت زياتيږي او په ساختمان منفي تاثير لري , چې پدې صورت کې پورتنيو ذکر شويوخصوصياتو ته په نه پاملرنه سره مونږ نه شو کولای موثراقتصادي نتايج په لاس راوړو.

اقتصادي سيستم اودساختماني مؤسساتوداساسي – توليدي فعاليتونوڅانګې

اقتصادي سيستم چي دانسانانو دهڅواوضرورتونواودهغه دتمايلاتواوحرکتونو څخه په يوه ټولنه کې منځ ته راځي اودنوموړو ضرورتونو دپوره کولولپاره دهغه په کاروړل ضروري ګڼل کيږي بايد په خاصو شرايطوکې دامکان لرونکو اقتصادي اوفني آزمايښتونوپه وړاندې مثبته نتيجه ورکړي .
دساختماني موسساتو د هر توليدي فعاليت څخه مخکې لدې چې دهغه لپاره توليدي منابع وڅيړل شي لمړی هغه بايد دفني نظره امکان لرونکی وي .
دوهم : کچېرې دفني نظره امکان ولري نوپه دوهم قدم کې سرمايه ګذاري دهغه لپاره بايد وڅيړل شي ترڅو داثابته شي چې دتوليد اونه توليد ارزښت لري او که نه ؟, داځکه چې اوسنۍ تکنالوژي په توليدي سيستم کې په پوره کچه رول لري , .نوددې لپاره چې يوه پروژه آماده کوو لمړی بايد دهغه منابع وڅيړل شي اوورسته دپروژې په انتخاب کې هڅه او دقت وکړو.

اقتصادي سيستم دتوليدي منابعومجموعه ده چې دمعينو كميت لرونكي محصولاتو توليد په بركې نيسي اوپه لاندې شيما كې ښودل شويدى.

نوټ : ديوې جامعې دضرورتونو په خاطردمحصول دتوليد لپاره دلازمي كاراجراء كولو ته ارزش وايي .
ساختمان دلازمو توليدي منابعو مطابق د هغه سيستم په مرسته صورت نيسي چې په ساختماني پروسو كې د سرمايه ګذارى شكل لري.
سرمايه ګذاري : سرمايه ګذاري پولي وسايل په بركې نيسي چې دنويو ساختماني پروژوپه اعمارولواوهمدارنګه دتوليدي اوغيرتوليدي پروژوپه تكميلولوكې په كاروړل كيږي ياپه بله ژبه :
سرمايه ګذاري دساختماني اقتصاد له مخې دتوليداتوهغه څانګه تامينوي چې ديوې معينې دوري په طى كولوسره دكاري منابعو, موادو , ماشين آلاتواونوروكمكي منابعودپيداكولولپاره په توليدي – ساختماني ساحوكې په كاروړل كيږي اوداعمارشوي ساختمان شكل اختياروي .
دتوليدي سطحې دلوړوالي له نقطه نظره سرمايه ګذاري يو ضروري امرپيژندل شوېدى اوپه اوسنيوشرايطوكې هيڅ يوه ساختماني موسسه نه شي كولاى خپل اقتصادي وضعيت ته دسرمايې په نشتوالې كې مثبت تغيروركړي .بيا هم په خصوصي ډول په ټيټ سويه موسساتو كې چې په هغه كې مالي او بشري منابع محدودې وي نوپه هغه صورت كې دسرمايې نشتوالى په كلي ډول منفي اغيزې كوي .كه چيرې وغواړو نوموړى فكتور په هغه كې له منځه يوسو نو دخصوصي سكتور او نړيوالو كمكونو په جلبولو سره نوموړې فكتور ته ځواب ويلى شوي .
څرنګه چې سرمايه په دوامدار ډول دساختماني پروسې يو انكشافي عامل بلل كيږي او په مطلوبه سطح كې دهغه د ودې يو معياربلل شويدى نوپدې لحاظ دهغه دتامينولو لپاره يوې مطمئنې منبع ته ضرورت شته چې مطمئن ترينه منبع داخلي منبع ده چې دموسسې له پس انداز څخه منځ ته راځي.
يوائينى فكتور چې دسرمايې په موثريت كې رول لري او داهميت وړدى او همدارنګه دصنعتي موسساتو په وړاندې قرار لري داساسي (بنسټيزو) فندونو (كاري وسايل) څخه معقوله استفاده كول دي , نوموړى فكتور مناسب شرايط تامينوي او دكاري عرضې په وده او مصارفو په كموالي كې مثبت رول لري , مهمه داچې دساختماني كار دوخت په اختصارولو او تمام شوي قيمت په ټيټولو كې ستر رول لري او دمحصولاتو دكمي او كيفي سطحو د ارتقاء سبب ګرځي .
نوپدې بنسټ اړينه ده ترڅو په توليدي پروسه كې داساسي فندونو څخه په اعظمي توګه ګټه پورته كړو او په خپل وخت ترجاري او اساسي ترميماتو لاندې دهغه ساتنه وكړو .

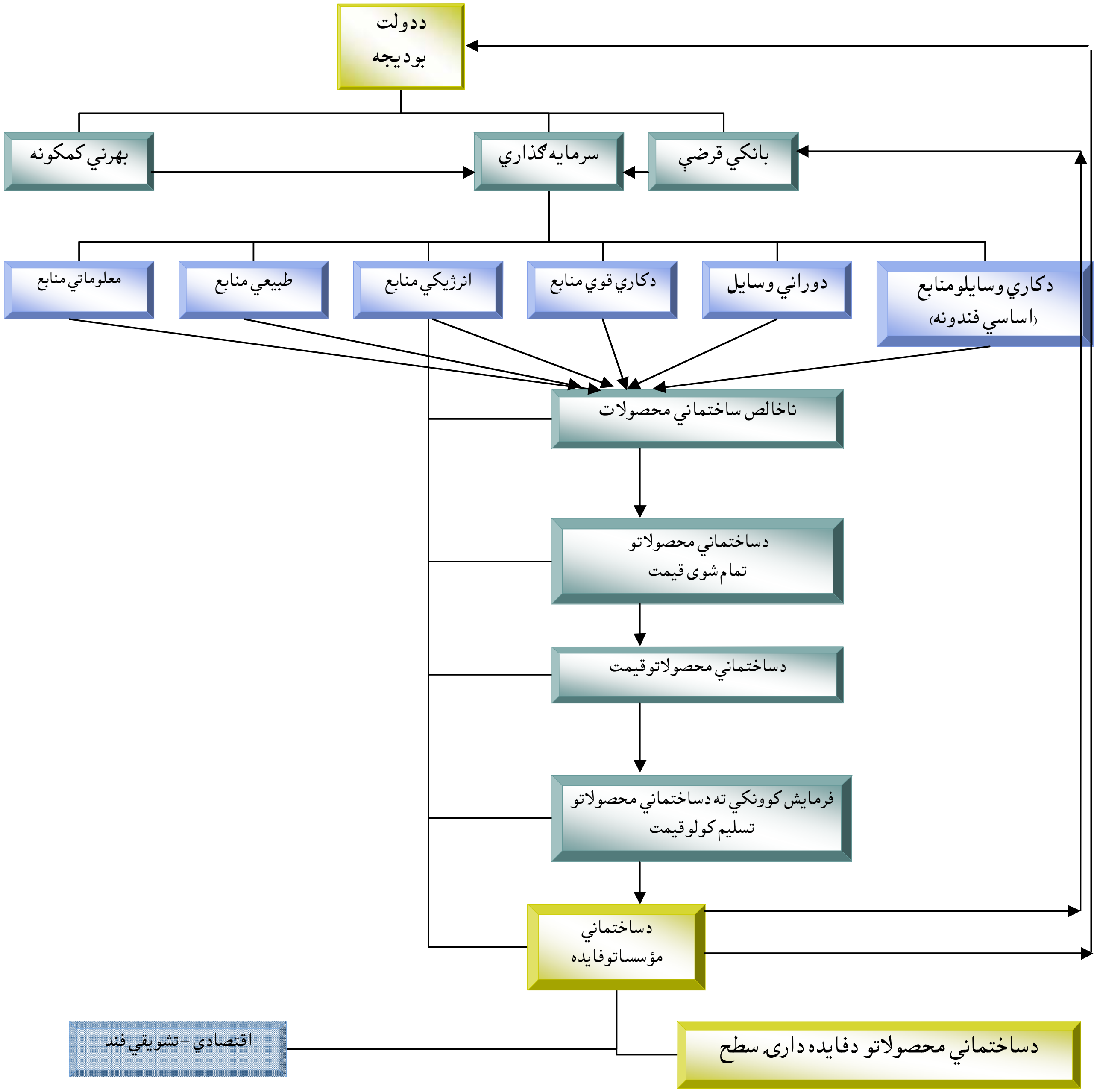
ددولت
بودیجه
بهرني کمکونه
سرمایه ګذاري
بانکي قرضې
معلوماتي منابع
طبیعي منابع
انرژیکي منابع
دکاري قوي منابع
دوراني وسایل
دکاري وسایلو منابع
(اساسي فندونه)
ناخالص ساختماني محصولات
دساختماني محصولاتو
تمام شوی قیمت
دساختماني محصولاتو قیمت
فرمایش کوونکي ته دساختماني محصولاتو
تسلیم کولو قیمت
دساختماني
مؤسساتوفایده
اقتصادي - تشویقي فند
دساختماني محصولاتو دفایده داری سطح

۲ - د ساختماني محصولاتو په وړاندې یو بل مهم او د اهمیت وړ فکتور دوراني وسائل (دکاري وسائلو منابع) دي چې د اجتماعي محصولاتو یوه څانگه تشکیلوي او نورساختماني مواد په برکې نیسي .
ددوراني وسائلو څخه امکان لري په طبیعي او ارزښتي بڼه دتولیدي موادو له ذخیرو څخه استفاده وکړو .
په تولیدي پروسه کې د دوراني وسایلو کارول په بنسټیز (دتولیدي نورم مطابق) ډول د موجودو محلي (ځایي موادو) موادو څخه استفاده کول دي .
۳ - کاري قوي (بشري قوي): په مختلفو تولیدي – پروسوي ساحاتو کې دبشري قوي منابعو مجموعه ده , او یوازې دانسان انرژي یوه ځانگړې هدف (تولید) ته درسیدو په خاطر بیانوي .
ښکاره ده چې دبشري جامعې کاري قوه حیاتي اهمیت لري نوپدې لحاظ علماوو نوموړی فکتور دتولید یوائینی عامل بللی دی .
داقتصاد علماء پدې نظر دي چې کاري قوي هغه وخت زیات مثمر دي چې کار دویش په ډول اجراء شي .
دکارویشنه داده چې دهغه په واسطه یو مرکب کار په مرحله اي او یا جزوي کار وویشل شي او هر شخص په یوائې ډول او یا څو نفري گروپ په گروپي شکل یو مرکب کار پای ته ورسوي .
دبشري قوي څخه دمعقولي استفادې په خاطر کاري قوي باید د وخت د نورم , استحصالي نورم او تولیدي نورم مطابق تنظیم شي .
دکاري قوي ددوامداره ساتلو لپاره دکارکوونکو دمزد (اجورې) تحویلول دي . دکارکوونکو داجورې سیستم دکارکوونکو په درجه , رتبه , دکارویشنه , دوخت نورم , د ساختماني کارونو خصوصیات ,اقلیمي شرایط او دتولیدشویو محصولاتو په کمیت او کیفیت پورې اړه لري .
طبعي منابع دتولیدي محصولاتو د اساسي منبع په حیث پیژندل شویدي او ټول هغه څه چې دځمکې په سره او په یا دځمکې په ژورو برخو کې موقعیت لري (اوبه , هوا , تولیدي مواد او داسي نور) .
٤ - معدني مواد او دهغه بیلگې :
انرژتیکي منابع دتولید یو محرک عامل دی او هغه څه چې په دې څانگه کې شاملیږي , دسون مواد , انرژي او دهغه ډولونه چې د ساختماني محصولاتو په تولیدي پروسه کې لویه ونډه لري .
٥ - معلوماتي منابع : د ساختماني تولیدي فعالیتونو اساس دمعلوماتي منابعو په مرسته تعینیږي او ټول هغه اسناد او مدارک(نقشې , برآوردي اسناد ...) چې دتولیدي- ساختماني موسساتو دمحصولاتو دنورمال فعالیت سبب گرځي په برکې نیسي .
٦ - ساختماني ناخالص محصولات : داجتماعي ناخالصو محصولاتو یوه څانگه ده , د ساختماني کارونو عمومي حجم په یوه معینه مرحله (میاشت , دکال یوه ربع) کې دبرآوردي قیمت مطابق , دتعمیراتو او تاسیساتو اساسي ترمیمات اوداسې نور په بر کې نیسي .
۷ - د ساختماني محصولاتو تمام شوی قیمت :د ساختماني محصولاتو دقیمت او مفاد په منځ کې توپیر ته د ساختماني محصولاتو تمام شوی قیمت وایي .یعنې د ساختماني محصولاتو ذاتي ارزښت چې تراوسه په هغه کې مفاد نه وي شامل شوی .
د ساختماني محصولاتو قیمت چې دهغه اولي ارزښت ارایه کوي دبرآوردي قیمت په نوم یادیږي .
۸ - تشویقي – اقتصادي فند په مادي او معنوي شکل افاده کیږي اودکارکوونکو د مادي – معنوي تشویق په خاطر دتولیدي موثریت لوړولو په خاطر د دمسکوني منازلو احداث , کلتوري بناگانو اعمارول , صحي کمکونه له لارې تامین کیدای شي .

ددي لپاره چي پوه شو اقتصادي پرمختګ څرنګه وشي او کومه لاره ده چي دهغه په مرسته اقتصادي انکشافاتوته مخه کړو , دابه په وروستيو فصلونو کي ولولو .
داقتصادي پروګرامونو او برنامو عمده او غوره اهداف په دي ډول دي :
۱ -داقتصادي وروسته والي له منځه وړول .
۲ -دملي اقتصاد ټولوبرخوته نمواووده وروکول .
۳ -دټولنی دمادي اوفرهنګي ژوند سطح لوړول چي دافکتوردډايمي کاراوتلاش په نتيجه کي منځ ته راځي .

الف : پلاني بيه (قيمت)

دپلان مطابق دکار دټاکلوشرايطوپه نظرکي نيولوسره دساختماني محصولاتوبرابرولو ته پلاني بيه وايي , دپلاني قيمت په مرسته دساختماني موسساتوتخنيکي تجهيزات او مواد په مقدماتي ډول تعينولای شو .
ب : براوردي تمام شوي قيمت : ددقيقو رياضيکي -اقتصادي محاسباتو له رويه دمستقيمو اوغير مستقيمو مصارفو مجموعه ده
ب : حقيقي تمام شوي قيمت:په توليدي پروسه کې دساختماني محصولاتودحقيقي مصارفو مجموعه ده , داقيمت کيداي شي په عملي ډول دپلاني قيمت سره برابرښت ولري او يا دهغه سره په مخالف لوري واقع شي خو په دواړو حالاتوک ي داندېښني خبره نه ده داځکه چي :
۱ -کله چي حقيقي تمام شوي قيمت دپلاني قيمت سره برابرښت ولري نو پدي صورت کي توليدي فعاليت په نورمال حالت کې وي اوکله چې حقيقي تمام شوی قيمت دپلاني تمام شوې قيمت څخه کم شي نوپدې صورت کې دموسساتوتوليدي فعاليت ډيروي او په توليدي پروسوکې کم خرڅي منځ ته راځي .
دساختماني محصولاتوقيمت : دساختماني محصولاتونغدي (پولي) ارزښت ارايه کوي او دساختماني محصولاتودبراوردي ارزښت په بڼه دتمام شوي قيمت مجموع ه اودلازمي فايدې اندازه دموسساتو دوروستني فعاليت په پيمانه دربرنيسي .
دتوليدي موسساتو دفعاليتونو له پورتنيو اساسي شاخصونو څخه آخرينی تحليل په لاندې ډول دی :

سرمايه اينبودنه -محصول -نويي سرمايه جوړونه

دوهم فصل

اساسي فندونه

داساسي (بنسټيزو) فندونو اقتصادي ارزښت:

اساسي (بنسټيز) فندونه دکاري وسايلو څخه عبارت دي چې په پولي او فزيکي بڼه ارايه کيږي , دنوموړوفندونو عمده خصوصيات چې دهغه مکمل تعريف هم کيدای شي په لاندې ډول دي :

۱ – په توليدي پروسو کې د اساسي (بنستيزو) فندونو طبيعي شکل تغيرنه کوي لکه کرن , بلدوزر, اکسکواتور اوداسي نور.

۲ – اساسي فندونه په تکراري شکل په توليدي پروسوکې ونډه اخلي .

۳- اساسي فندونه دخرابيدو او فرسايش په اندازه خپل ارزښت په زياتو توليدي پروسو کې په تدريجي شکل توليد شويومحصولاتوته ليږدوي .

اساسي فندونه دمصارفو دکموالي , پروژه وي وخت او بشري قوې دکموالي سبب ګرځي او په دوه ډوله دي , توليدي او غيرتوليدي .

۱- توليدي اساسي (بنسټيز) فندونه:

توليدي اساسي فندونه په توليدي پروسوکې په مستقيم او کمکي ډول برخه اخلي . لدې جملي څخه هغه توليدي اساسي فندونه چې په توليدي پروسو کې په مستقيم ډول برخه اخلي په لاندې ډول دي :

ودانيز (ساختماني) ماشين آلات , ترانسپورتي وسايل , افزارآلات (واړه کاري وسايل لکه بيل , کلنګ , کراچی ...) او داسي نور.

اوهغه چې په کمکي ډول برخه اخلي لکه : ودانيز عناصر او ديتايلونه اوداسي نور.

توليدي اساسي فندونه په خپل نوبت سره په توليدي پروسو کې دهغه دبرخه اخيستنې درجې ته په فعالو توليدي اساسي او غيرفعالو توليدي اساسي فندونو ويشل کيږي .

۱- فعال توليدي اساسي فندونه:

هغه کاري وسايل چې په ودانيزو (ساختماني) توليدي پروسو او امورو کې په مستقيم ډول برخه اخلي دفعال توليدي اساسي فندونو له جملې څخه شميرل کيږي لکه ودانيز ماشينونه , ترانسپورتي وسايل او داسې نور.

۲- غيرفعال توليدي اساسي فندونه:

هغه فندونو ته وايي چې په توليدي پروسو کې په کمکي يا فرعي شکل برخه اخلي لکه موقتي تعميرات اوتاسيسات , تحويل خانې , ګدامونه , کانتينرونه , کانيکسونه , ګرځنده واګونونه اوداسي نور .

ديادولو وړده چې داساسي فندونوفعاله برخه ٦٥ په سلو کې او غيرفعاله برخه ۳۵ په سلوکې په توليدي پروسوکې برخه لري .

۲ – غيرتوليدي اساسي فندونه :

لکه څرنګه چې دنوموړو فندونو له نوم څخه څرګنديږي غيرفعال توليدي اساسي فندونه په توليدي پروسو کې فعاليت نه لري ولې دهغه شتون ضروري دی لکه داوسيدواطاقونه , مکتبونه اومدرسې , شفاخانې او جماعتونه , سپورتي صالونونه او کلوپونه , ورکتونونه او داسې نور...

دتوليدي اساسي فندونو صنف بندي:

توليدي اساسي فندونه دهغه دفعاليت له مخې په لاندې ګروپونو ويشل کيږي :
الف : صنعتي –توليدي ودانۍ لکه : فابريکه اي تعميرات , ورکشافونه , ذخيرې اوداسې نور...
ب : ودانيزماشين آلات لکه : کرن , بلدوزر , اکسکواتوراوداسې نور...
ج : اوبيز , هوايي اوځمکني ترانسپورتي وسايل .
د : خطي (وصل کوونکي) تاسيسات : پل , د اوسپنې پټلۍ , اصلي اوفرعي سرکونه اولارې...
ه : ميکانيزه او اغيزناک افزارآلات (هغه افزارآلات چې دګټې اخستنې عمر يې لږتر لږه يو کال وي) لکه : بېل , کلنګ , زنبيل , کراچۍ , انبور, پلاس , اره او داسې نور وسايل .

داساسي فندونو دارزيابۍ لارې اوطريقې :

اساسي فندونه کولای شو په لاندې څلورو طريقو سره ارزيابي کړو:
الف : په اولني ارزښت سره : اساسي فندونه په هغه ارزښت کوم چې په لمړی ورځ اخستل شوی وي.
ب : په نوي اوعصري ارزښت سره : داساسي فندونو لمړنۍ قيمت دنوي اوعصري قيمت په پرتله ارزيابي کول .
ج : دخرابۍ اوهلاکت داندازې وضع اوليرې کول .
د : دخرابۍ اوهلاکت داندازې نه وضع کول .
ديادولو وړده چې داساسي فندونواولنۍ ارزښت تاميني , انتقالي –ترانسپورتي , مونتاژ-ديمونتاژ مصارف په برکې نيسي .

داساسي فندونوفرسايش اودهغه ترميمات

په توليدي پروسوکې اساسي فندونو ته دخرابۍ اوزوړوالي په وجه دضرورونو او ضايعاتو رسيدل چې دوخت په تيريدو سره صورت نيسي داساسي فندونو دفرسايش په نوم ياديږي .
ياپه بله ژبه :
په يوه معين وخت کې داساسي فندونو څخه دګټې اخيستنې او دهغه دموثريت کميدو ته فرسايش وايي .
نولدې کبله اساسي فندونه په توليدي پروسو کې دبرخه اخستنې په نظر کې نيولو سره په معين وخت کې دفرسايش سره مخامخ کيږي او دهغه دارزښت څخه دوخت په تيريدو سره کميږي چې همدې عمليې ته فرسايش وايي او په دوه شکله دی :

الف : فزيکي .
ب : معنوي .
داساسي فندونو څخه دکار اخستنې په نتيجه کې دهغه دارزښت کميدلو ته فزيکي فرسايش وايي او په لاندې عواملو پورې اړه لري :
۱ –داساسي فندونو په کار اچولو حالت او شدت .
۲ –دفني پرسونل دمهارت او تخصص سطح نظردفندونو استعمال ته :
۳ –اساسي فندونه په ساختماني اموراتو کې دملي اقتصاد د نوروڅانګو په پرتله د فزيکي فرسايش سره زيات مخامخ کيږي , ځکه ټول ماشين آلات او ساختماني تجهيزات ترآزادې فضاء لاندې په کار ګمارل کيږي (دساختمان تخنيکي او اقتصادي خصوصياتو ته مراجعه وکړي).

داساسي فندونو دفزيکي فرسايش سطح معمولا" دلاندې رابطې په مرسته ارايه کوي .

$$Cr_p = \frac{C_n - C_0}{C_n} \cdot 100\% \quad ....(1)$$

په پورته رابطه کې :

Cr_p - دفزيکي فرسايش سطحه

C_n - اولنۍ ارزښت

C_0 - پاتې ارزښت

ببلګه :

په يوه ساختماني پروسه کې ديوه اساسي فند اولنۍ ارزښت 2500000 افغانی دی او دهغه دپايښت وخت لس کاله دی (کلنۍ استهلاک يي 50000 افغانی دی) نوپدې صورت کې دهغه فزيکي فرسايش وروسته دشپږو کالو مودې څخه وموميۍ ؟

حل :

$C_n = 500000 \quad Af$

$C_0 = 200000 \quad Af$

$$Cr_p = \frac{500000\text{-}200000}{500000} \cdot 100\% = 60\%$$

ببلګه : کچيرې ديوه اساسي فندلمړنۍ ارزښت ۲۵۰۰۰۰۰ افغانۍ وي اودهغه دپايښت موده لس کاله تعين شوې وي (کلنۍ استهلاک يي ۲۵۰۰۰۰ افغانۍ وي) نوپدې صورت کې وروسته له شپږو کالو دهغه فزيکي فرسايش پيدا کړی ؟

حل : راکړل شوي ارقام په لاندې ډول دي :

$A_{\Gamma} = 250000 \quad Af$

$T_э = 10$ years

$\phi_u = 6$ years

داساسي فند فرسايشي ارزښت په لاندې ډول پيدا کوو :

$C_u = A_{\Gamma} \cdot T_э = 250000 \cdot 6 = 1500000 \quad Af$

$C_0 = C_n - C_u = 2500000 - 1500000 = 1000000 \quad Af$

نو په پای کې لروچې :

$$\phi_u = \frac{2500000\text{-}1000000}{2500000} \cdot 100\% = 60\%$$

معنوي فرسايش :

دتخنيکي خستګۍ په وجه داساسي فندونو دارزښت کميدو ته معنوي فرسايش وايي يا په بله ژبه : دوخت په تيريدو سره داساسي فندونو دتوليدي قدرت کميدو او يا دهغه داقتصادي موثريت له منځه تللو پروسې ته معنوي فرسايش وايي .

دیادولو وړده چې هرډول اساسي فند (که په توليدي پروسه کې برخه هم وانه خلي) دوخت په تيريدو سره د معنوي فرسايش سره مخ کيږي يعني اوسنۍ مدرن او اتوماتيک تخنيک دمخکيني تخنيک په پرتله زيات توليدي قدرت لري .

دمعنوي فرسایش سطح دلاندې رابطې په مرسته پیداکوو:

$$M_0 = \frac{CM_0 - CM_r}{CM_0} \cdot 100\% \quad ....(2)$$

په پورته رابطه کي:

CM_0 - دعصري اونويو ماشين آلاتو اوتجهيزاتو ارزښت (افغانۍ)

CM_r - دپخوانيوتجهيزاتو نوی ارزښت (افغانۍ)

بېلګه:

دیوه عصري او نوي (مدرن) ماشین ارزښت 160000 افعانۍ دی اودهغه نوی ارزښت 140000 افغانۍ دی دهغه معنوي فرسایش محاسبه کړۍ ؟

حل: له فورمول څخه ګټه اخلو او لروچې:

$$M_0 = \frac{CM_0 - CM_r}{CM_0} \cdot 100\% \quad \Rightarrow \quad \frac{180000 - 140000}{180000} \cdot 100\% = 22,22\%$$

ددې لپاره چې د اساسي فندونو دفرسایش اوتخریباتو څخه مخنیوی شوی وي نولازمه ده چې دهغه دمخنیوي پخاطر لازم اقدامات وشي اوهغه په خپل وخت تر ترمیماتو لاندې ونیسو.

داساسي فندونو ترمیمات:

ترمیمات دهغه تدابیرو او کاري لارو څخه عبارت دي چې دتخنیکي خدمتونو په بناء کاري وسایل دفرسایش څخه ژغورل کیږي.

ترمیمات په دوه ګروپو ویشل کیږي:

۱ – جاري ترمیمات:

جاري ترمیمات معمولا" په لنډ وخت (په میاشت او یا دکال په څلورمه حیصه کې یوځل) صورت نیسي.

۲ – اساسي ترمیمات:

اساسي ترمیمات لږ تر لږه د دریو میاشتوڅخه تر اووه کالو پورې یو ځل صورت نیسي یعني دیوه ماشین خرابه اودکار څخه لویدله مکمله حیصه بدلیږي او یا هم مکمل ماشین مدرنیزه او میکانیزه کیږي.

تجربو داښودلې ده چې تخنیکي خدمتونه اوترمیمات ماشین آلاتو او میکانیزمونو د ګټې اخستنې ښه شرایط او عمر زیاتولو برابروالی رامنځ ته کوي.

بیلګې:

۱ - کچیرې دساختماني ماشین آلاتولمړنی ارزښت ۱۰۰۰۰۰۰ افغانۍ وي اودهغه دپاینښت مجموعي وخت ۵ کاله تعین شوی وي (کلنی استهلاک یې ۲۰۰۰۰۰ افغانۍ وي) نوپدې صورت کې دهغه فزیکي فرسایش د دری کلو ګټې اخستنې وروسته ومومۍ ؟

حل:

$C_n = 1000000 \quad Af$

$A_\Gamma = 200000 \quad Af$

$T_э = 3$ years

$\phi_u = ?$

$C_0 = C_n - C_u = 1000000 - 600000 = 400000 \quad Af$

$C_u = A_\Gamma \cdot T_э = 200000 \cdot 3 = 600000 \quad Af$

$\phi_u = \frac{C_n - C_0}{C_n} \cdot 100\% = \frac{1000000-400000}{1000000} \cdot 100\% = 60\%$

۲- کچیرې ددوه پایوماشین آلاتو لمړنۍ ارزښت په ترتیب سره 1,6 او 2,6 میلیونه افغانۍ وي اودهغه دواړوماشین آلاتو مجموعي پایښت ۸ او ۱۰ کاله تعین شوی وي (دهریوه ماشین استهلاک 0,2 او 0,24 میلیون افغانۍ وي) نوپدې صورت کې ددواړو ماشین آلاتو فزیکي فرسایش وروسته له شپږو کالو مودې پیدا کړی؟

$C_{n1} = 1{,}6 \cdot 10^6 \quad Af$

$C_{n2} = 2{,}6 \cdot 10^6 \quad Af$

$A_{\Gamma 1} = 0{,}20 \cdot 10^6 \quad Af$

$A_{\Gamma 2} = 0{,}240 \cdot 10^6 \quad Af$

$T_э = 6$ years

$\phi_{u1} = ? \quad , \quad \phi_{u2} = ?$

$C_0 = C_n - C_u = 1000000 - 600000 = 400000 \quad Af$

$C_u = A_\Gamma \cdot T_э = 200000 \cdot 3 = 600000 \quad Af$

$\phi_u = \frac{C_n - C_0}{C_n} \cdot 100\% = \frac{1000000-400000}{1000000} \cdot 100\% = 60\%$

۳ –کچیرې دیوه اساسي فند لمړنۍ ارزښت ۹۸۰۰۰۰ افغانۍ اوکلنۍ استهلاک یې ۷۰۰۰۰۰ افغانۍ اودفند دپایښت موده ۸ کاله تعین شوې وي دهغه فزیکي فرسایش محاسبه کړی ؟

$C_n = 9800000 \quad Af$

$A\Gamma = 700000 \quad Af \quad , \quad T_э = 8$ years $, \quad \phi_u = ?$

٤ –کچیرې په یوه ساختماني موسسه کې دیوه زاړه برجي کرن چې د هغه ارزښت 1,43 امیلیونه افغانۍ دی یوه پایه نوی کرن چې 1,65 میلونه افغانې ارزښت لري واخستل شي نوپدې صورت کې دوراسته کرن معنوي فرسایش پیدا کړی؟

٥ –کچیرې په یوه ساختماني موسسه کې دنویو او عصري تجهیزاتو ارزښت په دوه نیم میلیون افغانۍ وي اودهغه زوړ ارزښت په 1,8 میلیون افغانۍ وي نوپدې صورت کې دهغه معنوي فرسایش پیدا کړی؟

حل :

$CM_0 = 2{,}5 \cdot 10^6 \quad AF$

$CM_y = 1{,}8 \cdot 10^6 \quad AF$

$M_u = ?$

$M_0 = \frac{CM_0 - CM_r}{CM_0} \cdot 100\% \Rightarrow \frac{2500000 - 1800000}{2500000} \cdot 100\% = 28\%$

داساسي فندونو استهلاک

داساسي او بنسټيزو فندونو استهلاک دهغه داساسي فندونو دفرسايش جبران کول په داسې حال کې چې :
داساسي فندونو تدريجي ارزښت نقلول دتوليد شويو محصولاتو ارزښت ته په دقيق شکل سره صورت ونيسي داساسي فندونو د استهلاک په نوم سره ياديږي .
دفندونو دفرسايش جبران کول دتوليد شويو محصولاتودخرڅولو اوتسليمولو په نتيجه کې صورت نيسي او هم دامکان په صورت کې د پولي وسايلو تدريجي ذخيره دهغه استهلاکي ذخيري ته ميسرکيږي چي په نتيجه کي دفرسايش څخه وروسته کولای شو د ذخيره شويو مبالغو په واسطه نور نوي تجهيزات توليدي موسساتو ته ور په برخه کړو .
دموضوع دلا روښانتيا لپاره بايد زياته کړو چې دحساب داری او محاسبې په سيستم کې استهلاک دپولي وسايلو تدريجي ذخيره افاده کوي چې په ترڅ کې داساسي فندونوګټور فعاليت منځ ته راځي .
داستهلاکي وضعيت ټول مبالغ په پوره کاري وخت کې دلاندې رابطې په مرسته صورت نيسي :

$$A_0 = C_n + C_p + C_M - C_l \ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots(3)$$

په پورته رابطه کې :

C_l - داساسي فندونو لمړنی ارزښت په افغانی .
C_p - داساسي فندونو ترميماتي ارزښت په افغانی .
C_M - داساسي فندونو دمدرنيزه کولو ارزښت په افغانی .
C_n - داساسي فندونو انحلالي ارزښت په افغانی .

انحلالي ارزښت :

داساسي فندونو منحل کولو ته دهغه انحلالي ارزښت وايي . يا د کاري وسايلو د مصرف شوي او استفاده شوي ارزښت اندازه دانحلالي ارزښت په نوم ياديږي .
دياداولو وړده چې داساسي فندونو دکلني استهلاک وضعيت دمحصولاتو په تمام شوي قيمت کې شامليږي ,
نوپدې ترتيب داساسي فندونوداستهلاکي وضعيت نورم دتوليد شويو محصولاتو په تمام شوي قيمت کې شامليږي او دلاندې رابطې په واسطه پيداکيږي :

$$H_{\Gamma\cdot a} = \frac{A_0}{C_{n\cdot T}} \cdot 100\% \ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots(4)$$

لکه څرنګه چې داساسي فندونو عناصر داستهلاک په نتيجه کې په مکمل ډول عوض کيږي او ياهم تراساسي ترميماتو لاندی نيول کيږي , نو په دې بنسټ دنوي کولو او يا اساسي ترميماتو مصارف داستهلاک له انبارکولو څخه تامين کيدای شي .نوپدې صورت کې داساسي فندونو دمکمل بدلولو اونوي کولو استهلاکي نورم دلاندې رابطې په مرسته سره پيداکيږي :

$$H_{\Pi\cdot B} = \frac{C_n + C_L}{C_{c\cdot T}} \cdot 100\% \ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots(5)$$

په همدې ډول داساسي فندونو داساسي ترميماتو او مدرنيزه کولو استهلاکي نورم دلاندې رابطې په مرسته پيداکيږي :

$$H_{R\cdot P}=\frac{C_p+C_M}{C_{c\cdot T}}\cdot 100\%\text{..................................}(6)$$

ديادولو وړ ده چې په ساختماني موسساتو کې داساسي فندونو دمکمل نوي کولو استهلاکي نورم ۶۰ سلنه او داساسي ترميماتونورم ۴۰ سلنه قبول شويده .

داساسي فندونو څخه دمؤثرې استفادې شاخصونه :

په توليدي پروسه کې داساسي فندونو څخه دموثرې استفادې سطح دعمومي (ارزښتي) او اختصاصي (فزيکي) شاخصونو په ارزيابي کولو سره تعين کيږي .

ارزښتي شاخصې داساسي فندونو دمجموعي استفادې په نتيجه کې اوفزيکي شاخصه دهغه دجداګانه عناصرو څخه داستفادې په نتيجه کې ارزيابي کيږي .

۱ – داساسي فندونوڅخه دمؤثرې استفادې عمومي شاخصې عبارت دي له :

الف : دخالصومحصولاتو په نظر کې نيولوسره داساسي فندونو داقتصادي موثريت ضريب :

$$Э_{t\cdot P}=\frac{D}{C_{ap}}\text{.................af.................}(7)$$

په پورته رابطه کې :

D - په کال کې دخالصو محصولاتو ارزښت (افغانۍ) اودلاندې رابطې په مرسته پيداکيږي :

$$D=\sum V_{B.\Pi}-\sum V_{Z.M}\text{.....................}(8)$$

په پورته رابطه کې :

$\sum V_{B.\Pi}$ - ناخالص ساختماني محصولات په افغانۍ سره .

$\sum V_{Z.M}$ - په ساختماني کې مادي مصارف په افغانۍ سره.

C_{ap} - داساسي فندونوکلنۍ منځنۍ ارزښت په افغانۍ سره.

ب : داساسي فندونو دفايده دارۍ سطح :

$$Y_p=\frac{\Pi}{C_c}\cdot 100\% \quad \text{or} \quad Y_p=\frac{\Pi}{C_{o\Phi}}\cdot 100\% \quad \text{or} \quad Y_p=\frac{\Pi}{C_{C.M}}\cdot 100\%$$

په پورته رابطوکې :

Π - دساختماني موسسې مفاد (فايده) .

C_c - تمام شوی قيمت (ذاتي ارزښت).

ج : داساسي فندونوبازدهي (عرضه کول) :

$$\Phi_{cm}=\frac{C_{o.M}}{C_{OP}}\text{.................................}(9)$$

۲ - داساسي فندونو اختصاصي (فزیکي) شاخصه (داساسي فندونو دجداګانه عناصرو څخه استفاده کول)

الف: داکستېنسیف – ي ضریب (دتقویمي وختونو څخه داستفادې ضریب):

$$K_э = \frac{T_{\Phi ak}}{T_{K.b}} \quad , \quad T_{K.b} = [365 - (T_{real} + T_{holidays})t] ....(10)$$

په پورته رابطه کې:

$T_{holidays}$ - په کال کې عیادي او رخصتي ورځي.

T_{real} - دیوه کال حقیقي ورځې.

$T_{K.b}$ - دکلیزې مطابق وخت.

ب: انتینسیف – ي ضریب (دماشین آلاتو او میکانیزمونو شدت بخښنه اوثمره):

نوموړی ضریب دلاندې رابطې په مرسته تعین کیږي.

$$K_u = \frac{V_{\Phi ok}}{V_{HOP}} ....(11)$$

په پورته رابطه کې:

$V_{\Phi ok}$ - دماشین په واسطه په واحد دوخت کې حقیقي تولید (مترمکعب).

V_{HOP} - په واحد دوخت کې تولیدي نورم (مترمکعب).

داساسي فندونو څخه دبهتره ګټې اخستنې لاره چې داقتصادي موثریت له مهمو عواملو څخه شمېرل کیږي لاندې نقاط تشکیلوي.

- دساختماني مؤسساتو په تولیدي فعالیت کې دکارعملي تنظیم کول.
- په ساختمان کې دپرمختللي علم اوتکنالوژی دمنظم اسلوب په کاروړول.
- دکارکوونکو دتخصص سطح او دهغه تولیدي فعالیتونو ارتقاء.
- دتولیدي سیستم میکانیزه اواتوماتیزه کول.
- په ساختماني اموراتو کې دنوبتي سازماندهی عملي کول.
- دترانسپورتي اموراتو اختصارول.
- دتخنیکي امورو او لازمو خدماتي - بهداشتي تدابیرو ټینګول.

بیلګې:

۱ – کچیرې داساسي فندونو ارزښت 19,36 میلیون افغانۍ وي, او دناخالصو محصولاتو ارزښت 28,46 افغانۍ وي په هغه صورت کې چې مادي مصارف 21,64 میلیون افغانۍ وي داساسي فندونو اقتصادي موثریت نظرخالصو محصولاتوته محاسبه کړی؟

حل: راکړل شوي ارقام دادي:

$C_{op} = 19,36 \cdot 10^6$ m afgahni

$V_{B\Pi} = 28,46 \cdot 10^6$ m afgahni

$C_{ЗM} = 21,64 \cdot 10^6$ m afgahni

$Э_{\Gamma\varphi} = ?$

لدې ځایه لرو چې :

$$D = \sum V_{B.\Pi} - \sum V_{Z.M} \Rightarrow 28,46 - 21,64 = 6,82$$

$$Э_{t.P} = \frac{D}{C_{op}} \cdot 100\% \Rightarrow \frac{6,82}{19,36} \cdot 100\% = 35,23\%$$

۲ – کچېرې دیوی ساختماني مؤسسې کلنۍ مفاد 2,07 میلیون افغانۍ وي , دهغه داساسي فندونو کلنۍ متوسط ارزښت 6,65 میلیون افغانۍ وي او د ساختماني کارونو کلنۍ برآوردي ارزښت 9,78 میلیون افغانۍ وي نوپدې صورت کې داساسي فندونو دبازدهی او فایده داری سطح معلومه کړی ؟

حل :

$\Pi = 2,07 \cdot 10^6$ m afgahni $C_{CM} = 9,78$ m afgahni

$C_{o\varphi} = 6,65 \cdot 10^6$ m afgahni $y_p = ?$ $\Phi_{om} = ?$

لدې ځایه لرو چې :

$$y_p = \frac{\Pi}{C_{o\Phi}} \cdot 100\% = \frac{2,07}{6,65} \cdot 100\% = 31,13\%$$

$$\Phi_{om} = \frac{C_{CM}}{C_{o\Phi}} = \frac{9,78}{6,65} = 1,47$$

۳ – کچېرې په یوه ساختماني پروسه کې کلنۍ مفاد په ترتیب سره 1,93 او 1,36 میلیون افغانۍ وي او دهغه داساسي فندونو کلنۍ متوسط ارزښت په ترتیب سره 8,47 او 7,84 افغانۍ وي نوپدې صورت کې دفایده دارۍ موثرترینه سطح په نوموړې ساختماني مؤسسه کې محاسبه کړی ؟

حل :

$\Pi_1 = 1,93 \cdot 10^6$ m afgahni $\Pi_2 = 1,36$ m afgahni

$C_{o\varphi 1} = 8,47 \cdot 10^6$ m afgahni $C_{o\varphi 2} = 7,84 \cdot 10^6$ m afgahni

$y_{p1} = ?$ $y_{p2} = ?$

نولدې ځایه په لاس راځي چې :

$$y_{p1} = \frac{\Pi_1}{C_{o\Phi 1}} \cdot 100\% = \frac{1,93}{8,47} \cdot 100\% = 23\%$$

$$y_{p2} = \frac{\Pi_2}{C_{o\Phi 2}} \cdot 100\% = \frac{1,36}{7,84} \cdot 100\% = 17,3\% \quad \text{then} \quad y_{p1} > y_{p2}$$

٤ – کچېرې په یوه ساختماني پروژه کې دکارکوونکو حقیقي وخت ٦ ساعته , د بلدوزر ۷ ساعته او اکسکواتور ٥ ساعته په یوه ورځ کې ولري , مګردورځني کار تقویمي وخت دهریوه لپاره ۸ ساعته وي نوپدې صورت کې دهغه اکستنسیفي ضریب ومومۍ ؟

حل :

$T_{\Phi ak1} = 6$Hour $T_{\Phi ak2} = 7$Hour $T_{\Phi ak3} = 5$Hour $T_{k \cdot b} = 8$Hour

$K_{э1} = ?$ $K_{э2} = ?$ $K_{э3} = ?$

لدې ځایه په لاس راځي چې :

$$K_{э1} = \frac{T_{\Phi ak1}}{T_{k \cdot b}} \Rightarrow \frac{6}{8} = 0,75 \qquad K_{э2} = \frac{T_{\Phi ak2}}{T_{k \cdot b}} \Rightarrow \frac{7}{8} = 0,875 \qquad K_{э3} = \frac{T_{\Phi ak3}}{T_{k \cdot b}} \Rightarrow \frac{5}{8} = 0,625$$

۵ – کچېرې په یوه ساختماني پروسه کې ددوه پایو ساختماني ماشین آلاتو په واسطه حقیقي تولید په ترتیب سره ۵۰ او ۵۵ مترکعب وي , کچېرې دیوه ټیم په واسطه دورځې ۸ ساعته کار اجراء شي او دهریوه ماشین تولیدي نورم ۶۰ او ۶۲ مترمکعب وي نوپدې صورت کې انتینسیفي ضریب پیدا کړی ؟

حل :

$V_{\Phi ak1} = 50m^3 \quad V_{\Phi ak2} = 55m^3 \quad V_{Hop1} = 60m^3 \quad V_{Hop2} = 62m^3$

$K_{u1} = ? \quad K_{u2} = ?$

لدې ځایه لرو چې :

$$K_{u1} = \frac{V_{\Phi ak1}}{V_{Hop1}} \Rightarrow \frac{50}{60} = 0,83 \qquad K_{u1} = \frac{V_{\Phi ak1}}{V_{Hop1}} \Rightarrow \frac{55}{62} = 0,887$$

۶ – کچېرې په یوه ساختماني مؤسسه کې د هستوګنځي منازلو داعمارولو لپاره دوه پایي ماشین آلات چې دهغه استهلاکي وضعیت په ترتیب سره 1,6 او 1,5 میلیون افغانۍ وي , کچېرې دنوموړو ماشین آلاتو لمړنۍ ارزښت په ترتیب سره 1,6 او 1,4 میلیون افغانۍ وي اوددواړو ماشین آلاتو مجموعي کار ۱۵ او ۱۳ کاله وي او دنوموړو ماشین آلاتو دبهره دهۍ (پاینبت) وخت ۱۰ او ۱۱ کاله وي نوپدې صورت کې دهر ماشین داستهلاکي نورم وضعیت اوکلني استهلاک اندازه وټاکۍ ؟

نوټ : دنوموړې بیلګې حل ګرانو محصلینو ته پرېږدو .

دریم فصل

دوراني وسائل (فندونه)

دساختماني موسساتو دوراني وسائل :

دساختماني محصولاتو دتولید لپاره اساسي فندونه په یواځي توګه کافي نه دي , نوپدې موخه ددوراني فندونو دمعین کمیت څخه لازمه استفاده چې دتولیدي پروسو عمده او بنسټیز جزء ګڼل کیږي ضروري دي .

دوراني وسائل دکاري محمول څخه عبارت دي چې په طبعي اوارزښتي بڼه افاده کیږي یا په بله ژبه: د سون مواد , خام مواد اونور داسي دضرورت وړ مواد تولیدي محصولات په برکې نیسي .

ددوراني وسائلو خصوصیات :

دوراني وسائل لاندې خصوصیات لري :

۱ – په تولیدي پروسو کې ددوراني وسائلو طبیعي شکل تغیرکوي .

۲- دوراني وسائل یواځې اویواځې په یوه تولیدي دوره کې برخه اخلي .

۳ –د دوراني محصولاتو ارزښت په کامل ډول په یوه تولیدي پروسه کې دتولید شویو محصولاتو ارزښت ته نقلیږي .

دوراني وسائل لاندې درې مرحلې په برکې نیسي :

پولي (نغدي) مرحله – تولیدي مرحله – نوي پولي مرحله

په لمړۍ مرحله کې دساختماني پروژې ضروري مواد اخستل کيږي .
په دوهمه مرحله کې ټول مواد , ديتايلونه او عناصر په ساختماني توليد شويو محصولاتو بدليږي
په دريمه مرحله کې تکميل شوي مواد فرمايش کوونکي ته تسليم کيږي .
فرمايش کوونکې ته دپروژې تسليمولو په خاطر هغه مبالغ چې په لاس راځي په دوهم ځل ساختماني عناصر اوديتايلونه اخستل کيږي او دراتلونکو پروژو توښه له هغه څخه برابريږي چې همدغه لارې ته ددوراني وسائلو دوران وايي .
نوپه همدې بنسټ دوراني وسائل په دوه ګروپو ويشل کيږي :
۱ – مؤلده دوراني فندونه (خام مواد, دسون مواد, نيمګړې ساختمانونه , دکاري پروسو لاندې ساختمانونو لپاره جاري او راتلونکې مصارف او داسې نور) .
۲ – دوراني (ګردشي) فندونه (آزاد نغدي وسائل , توليد شوي ساختماني محصولات ...)
نوټ : آزادې پيسې : هغه دي چې تراوسه په کاري پروسه کې دهغه څخه استفاده نه وي اخستل شوې .

ددوراني وسايلو صنف بندي

په عملي ډول دوراني وسايل په لاندې ګروپونو ويشل کيږي .
۱ – اساسي ساختماني مواد : لکه خښتې , ريګ , سمنټ , جغل , لرګي , چونه , سيخ ګول او داسې نور ...
۲ – ساختماني عناصر اوډيټايلونه : زيني , دپوښښ تختې , ګادرونه , پانيلونه , دکړکيو او دروازو بلاکونه , بالکونونه اوداسې نور ...
۳ – کم ارزښته توليدي مواد او هغه اداري وسايل : هغه وسايل چې دتوليدي پروسو په پرمختګ کي په کمکي ډول برخه اخلي (اداري مواد) .
٤ – کم ارزښته مواد (نورکمکي مواد) لکه دسون مواد , روغنيات اوداسې نور ...
٥ - نيمګړې محصولات : دهغه ناتکميل شويو محصولاتو ارزښت چې تراوسه هغه د کاري پروسې لاندې وي اوفرمايش کوونکي ته نور دتسليم کيدو وړ وي .
٦ – دراتلونکي وخت جاري مصارف : په توليدي پروسه کې هغه مصارف په برکې نيسي چې نه يواځې په جاري ودانيو بلکه د راتلونکو ساختمانونو (دپروژې داخل) سره هم ارتباط ولري .
۷ – دمحاسبې لاندې وسايل : هغه تکميل شوي وسايل چې فرمايش کوونکي ته دتسليميدو په حال کې وي (فرمايش کوونکي مؤسسی ته دتسليميدو مجموعي مبالغ) .
۸ – پولي وسايل : دهغه آزادو پيسو څخه عبارت دي چې په مالي فعاليتونو کې شتون ولري چې په دی ګروپ دوراني فندونو کې دکارکوونکو اجوره هم شامليږي .
نتيجه :
له پورتنيو ګروپونو څخه په ډاګه ښکاريږي چې دوه آخرينۍ ځانګې په ګردشي فندونو او نورې شپږ ځانګې په مؤلده دوراني فندپورې اړه لري .

ددوراني وسايلو څخه دمعقولې اومؤثرې استفادې لارې

هره ساختماني موسسه دخپلو توليدي فعاليتونو دپرمخ بيولو لپاره منظمو دوراني وسايلو ته ضرورت لري مګراچې څه ډول نومورې وسايل دساختماني پلان او طرحې مطابق دکاري حجمونواومشخصاتوپه برابر مخکې له توليدي پروسې څخه تامين شي , اړينه بريښي ترڅو د دوراني وسايلو څخه دمؤثرې او معقولې استفادې لارې په پام کې ولرو چې نومورې شاخصې په لاندې صنفو کې مشخص کيږي :

ددوراني وسايلو دفند ظرفيت .

۲ – ددوراني وسايلو ګردشي ضريب.

۳ – ددوراني وسايلودیوی دوری مداومت.

۱ – ددوراني وسايلو دفند ظرفيت .

ددوراني وسايلو دکلنيو متوسطو ارز ښتو اوتکميل شويو کارونو دحجم ترمنځ نسبت ته وايي

$$\Phi_{od \cdot avg} = \frac{C_{od \cdot avg}}{V} ....(\text{afghani}/\text{afghani})$$

په پورته رابطه کې :

$C_{od \cdot avg}$ - داساسي فندونوکلنۍ متوسط ارزښت (افغانۍ)

V - دکلنيوتکميل شويو ساختماني کارونوحجم او دفرمايش کوونکي په واسطه تاديه شوي مبالغ (افغانۍ)

بېلګه :کچېرې په يوه ساختماني پروژه کې ددوراني وسايلو کلنۍ متوسط ارزښت ۱۰۰۰۰۰۰ میلیون افغانۍ وي اوپه يوه کال کې دساختماني تکميل شويو کارونو حجم ٤۰۰۰۰۰۰ ميليون افغانۍ وي نوپدې صورت کې ددوراني وسايلو ظرفيت پيداکړۍ ؟

حل :

$$\Phi_{od \cdot avg} = \frac{C_{od \cdot avg}}{V} \Rightarrow \frac{1000000}{4000000} = 0{,}25\ (\text{afghani}/\text{afghani})$$

له پورتنۍ فرضيي څخه دې نتيجې ته رسيږو چې په هره يوه افغانۍ کې دتکميل شويو کارونو 0,25 افغانۍ ددوراني وسائلو ارزښت شامل دی .نوپدې صورت کې په ساده ډول تحليل کولای شو چې هرڅومره د دوراني وسائلو مصرف دتوليد شويو محصولاتو د هرې يوې افغانۍ په بدل کې کميږي په همغه اندازه د دوراني وسائلو څخه زياته او مؤثره استفاده کيږي .

۲ – ددوراني وسائلوګردشي ضريب : دکلنيوتکميل شويو کارونو او درواني وسائلو دکلني متوسط ارزښت ترمنځ نسبت ته وايي يا په بل عبارت ددوراني فند دظرفيت معکوس نسبت ته وايي ددوراني وسائلوګردشي ضريب وايي .

$$K_{od \cdot avg} = \frac{1}{\varphi_{od \cdot avg}} = \frac{V}{\varphi_{od \cdot avg}} (\text{afghani}/\text{afghani})$$

دلته کولاي شوي ګردشي ضريب داقتصادي مفهوم له مخي په دوه ډوله تحليل کړو :

الف –لمړی :دا ضريب بيانوي چې دتوليد شويو محصولاتو دتسليم کولو په نتيجه کې د دوراني وسائلو دهرې افغانۍ په بدل کې څوافغانۍ عايد کيږي .

ب –داضريب ددوراني وسائلود ودې اندازه په يوه کال کې بيانوي .

۳ – ددوراني وسائلو ديوې دورې دعمر شاخصه : .

دتقویمي کال دمداومت نسبت ددوراني وسائلو په گردشي (گرځیدونکي) ضریب بیانوي یعنې :

$$t_{od\cdot avg} = \frac{T_{Kb}}{K_{od\cdot cp}} = \frac{365 \cdot C_{od\cdot cp}}{V} \ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots(12)$$

په پورته رابطه کې :

T_{Kb} - دتقویمي کال مداومت (عمر) بیانوي

له پورتنیو توضیحاتو څخه په ډاگه ښکاریږي چې نوموړي دری شاخصونه یو له بل سره متقابلې اړیکي لري نو پس نتیجه اخلو چې ددوراني وسائلوڅخه دبهترینې گټې اخستنې سره دهغه دیوې دورې دوخت (مداومت) لنډول دي .

د دوراني وسائلو دمداومت داختصارولو ارزښت دصرفه شویو دوراني وسائلو دارزښت سره برابر دی . چې پدې صورت کې دصرفه شویو وسائلو اندازه دلاندې فورمول په مرسته پیداکیږي :

$$\Delta C_{od\cdot avg} = \frac{V}{K_{k\cdot b}}(t - t') \ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots(13)$$

په پورته رابطه کې :

t - او t' - ددوراني وسائلو دیوې دورې منځنۍ مداومت په واحد دوخت کې بیانوي .

دبیلگې په توگه که په پورته بیلگه کې ددوراني وسائلو دیوې دورې مداومت له ۹۰ ورځو څخه یوه ورځ اختصار کدو نوپدې صورت کې ددوراني وسائلو دکم خرځۍ اندازه محاسبه کړی ؟

$$\Delta C_{od\cdot avg} = \frac{V}{K_{k\cdot b}}(t - t') \Rightarrow \frac{4000000}{365}(90 - 89) = 10958{,}9 \quad \text{afghani}$$

او کچیرې مداومت د ۵ ورځو په اندازه اختصار کړو نوپدې صورت کې ددوراني وسائلو دکم خرځۍ اندازه هم زیاتیږي .

ددوراني وسایلو څخه دمناسبې گټې اخستنې نورعوامل عبارت دي له :

۱ – دناتکمیل شویو ساختماني محصولاتو دتکمیلولوپاره له شدت څخه کاراخستل

۲ – دمیعاد څخه مخکې یا په خپل وخت دپروژې تسلیمول

دپورتنیوعواملو په نظرکې نیولو سره لازمه ده لاندې نقاطو ته پوره پاملرنه وکړو :

۱ – تیپیک پروژې اعمارول

۲ – دعناصرواودیتایلونواو موادوپه استفاده کې صرفه جویي کول

۳ – مادي اوتخنیکي تامینیات

٤ – دمحلي موادو او منابعو څخه استفاده کول .

څلورم فصل

بشري قوې (دکاري قوې منابع)

په ساختماني مؤسساتوکې دکاري قوي منابع

د ساختماني مؤسساتو کدرونه :

کدر دکارکوونکو هغه کليکتيف (مجموعه) تشکيلوي چې دجداء تخصص لرونکي وي اود يوه مشخص هدف په خاطر په توليدي –اقتصادي ساحاتوکې فعاليت کوي يا په بله ژبه :

دکارکوونکو هغه اساسي ترکيب چې په ساختماني - توليدي او غير توليدي ساحاتو کې په رهبرۍ او اداره کې د استعداد اوکاري تجربې لرونکي وي اود پلانې طرحې , سازمان دهی اودپروژو دتطبيق دنده په غاړه لري .

په ساختماني ساحو کې داقتصادي مسائلو دحل اوفصل لاره په کدرونو پورې اړه لري ځکه هره اقتصادي مسئله چې مطرح کيږي دهغه دحل لاره کدرونه ترڅيړنې لاندې نيسي .

نولدې کبله هغه اساسي ټکي چې دکدرونو په موقف پورې اړه لري په لاندې ډول دي :

۱ – دکدرونوروزنه .

۲ – دکدرونودانتخابولو پرنسيب او دهغه ځای په ځای کول .

۳ – په کدرونو سره سيستماتيک او عملي کارکول .

٤ – دکدرونو اړوند اموراتو تنظيم او ترتيب کول .

٥ – دکاري کدرونو د دوامداره کنترول او تنظيمول .

دپورته اصولو اومقرراتو مطابق دکاري مخصوصو اشخاصوڅخه بايد په اداري او توليدي ارګانونو کې کار واخستل شي.

په دې ترتيب کدرونه کولای شي خپل بنسټيز رول په ټولو اقتصادي ساحوکې خاصتا" په ساختماني - توليدي کارونو کې په ښه ډول سرته ورسوي .

پټه دې پاته نه وي چې دذه کړې مسائل لکه حرفوي آماده ګي , تخنيکي تجربي , علمي او تخنيکي ذده کړې په کدرونو پورې اړه لري .

کدرونه په ساختماني مؤسساتو کې دهغه د موقف په نظر کې نيولو سره په لاندې کتګوريو ويشل شويدي .

- د ساختماني مؤسساتوکدرونه : دا ډله په ساختماني - اساسي او کمکي پروسوکې په مستقيم ډول مصروف وي لکه معماران , مونتاژکاران , ميخانيک , ماشين کاران , تخنيک کاران او داسې نور ...
- انجنيري – تخنيکي کارمندان : هغه کسان چې د ساختماني مؤسساتو سازماندهي او رهبري په غاړه لري او په تخنيکي – تکنالوژيکي امورو کې برخه اخلي لکه انجنيران , سرانجنيران اقتصاد دانان , طراحان اوداسې نور ...
- مستخدمين : په ساختماني مؤسساتوکې دفرعي عملياتو او خدماتي دستګاوو کې کارکوي لکه محافظين , ملازمين او داسې نور ...

- ماموري‌ن يا كارمندان :هغه كسان چې دادراي كارونو دنده په غاړه لري لكه د اداري -مالي څانګې كاركوونكي , محاسبيين , خزانه داران او داسې نور (داډله كسان دنورو كاركوونكو لپاره اسناد , اداري مواد او نور مدارک ترتيب كوي) .

دساختماني مؤسساتو وړ كدرونه دكاري پروګرامونو او معينو نورمونو څخه تامين كيږي نوپدې ډول دساختماني مؤ سساتو په تشكيل كې دكدرونو كميت داسې برابروي چې په ټولو توليدي پروسو كې په منظم ډول بيدون دوقفې څخه او بيدون دپرسونل له كمبودۍ څخه دكاري پرنسيب مطابق (په كاركوونكودكارمساويانه ويشنه) مخته تګ وكړي .

دمؤسساتو دكاركوونكو په تشكيل كې دتشكيل داخلي كاركوونكي اوپه دنده ګمارل شوي كسان په نظركې نيول كيږي ترڅوددې په اساس دكاركوونكو تعداد (په بعضې علتونوسره لكه مريضې , رخصتي , تفريح , خدمتي يا دپروژې پابندي نه كولو په وجه غيرحاضركسان) معلوم شي او په هغه سره دتوليدي فعاليتونو لپاره لازم مقدماتي تدابير ونيول شي ترڅوپه توليدي ساحاتو كې سكتګي رامنځ ته نه شي .

له كومه ځايه چې وينو دكدرونو تخصص په توليدي پروسو كې مستقيم تاثيرلري , نوپدې بنسټ په توليدي پروسوكې دكدرونو تربيه كول اودهغه دتجربې سطح لوړول اوهم په مكاتبوكې تخنيكي او حرفوي ذده كړې دكدرونوپه لاره كې يوبنسټيز اومثبت ګام بلل كيږي .

په ساختماني امورو كې اجوره اودهغه دتوضيع كولو شكلونه

اجوره (مزد) داجتماعي محصولاتو څخه شميرل كيږي , چې په پولي شكل افاده كيږي اوداجراء شوي كار دكميت اوكيفيت مطابق په واحد دوخت كې كاركوونكو ته توضيع كيږي اودهغه دشخصي استفادې وړګرځي

دمزددتوزيع كولواصول :

مزد دمزد سره دمساوي كارپه وړاندې دسن , جنسيت او مليت په نظركې نه نيولوسره توزيع كيږي .

دمزد توزيع كولو شرائط:

دمزدتوزيع كولو په شرائطوكې دتوليد اندازه , دكار دروندوالی , دمحصول كميت اوكيفيت , دكاركوونكو دتخصص سطح او استعداد سطح په نظركې نيول كيږي .

پټه دې پاته نه وي چې دهيواد ديوې منطقي كاري مشخصات , دمحل موقعيت , اقليمي اومسكوني شرايط دكاركوونكو داستخدام په سيستم كې لويه ونډه لري .

په ساختماني مؤسساتوكې دكاركوونكو دمزد اساس اوبنسټ دكاركوونكو درجه , رتبه , دوخت نورم , دكارويشنه , دتوليدصنف بندي , دساختماني كارونومشخصات اودمحصولاتوكميت اوكيفيت تشكيلوي .

په ساختماني اموروكې دمزد (اجورې) سيستم دلاندې برخوڅخه تشكيل شويدی:

- **دمعاشاتوجدول:**

دكاركوونكو دمزد تناسب دهغه دتخصصي سطحې په نظركې نيولوسره تعينوي اويا په بله ژبه :
دكاركوونكومسئوليت دهغه په درجوويشي .

دمعاشاتوجدول له رتبې اودرجې څخه تشكيل شويدی , اوهريوه كاركوونكې ته دمعاشاتودميزان مطابق په درجه اورتبه معاش تعين كيږي .

❖ **دمعاشاتومیزان (برابرښت) :**

دکارکوونکو په وړاندې دمزد مطلق توزیع کول (دهغه رتبې اودرجې مطابق) په واحد دوخت کې دمعاشاتو دمیزان په مرسته تعین کیږي , نوپدي بنسټ دمعاشاتو میزان باید دکاري شرائطو (دروندوالی , سختي , ضررات اودکارکوونکودتخصص سطح) ته په کتنه سره په نظرکې ونیول شي .

دهری یوی درجې اویارتبې دمعاشاتومیزان په آخري درجه اویارتبه باندې دمعاشاتودضریب په نوم یادیږي .

❖ **دمعاشاتو ضریب :**

دمعاشاتوضریب دابیانوي چې دمطلوبې درجې دمعاش میزان دلوړترینې درجې یارتبې په وړاندې ترکومې کچې دی.

یا په بله ژبه : له یوې درجې څخه بلې درجې ته لوړیدل په کومه اندازه دمعاش دلوړولو سبب ګرځي.

تخصصي رهنما :دکارکوونکودمهارت اوتخصص سطح دهغوی درجه اویارتبه تعینوي .

یاپه بله ژبه : تخصصي رهنما دکارکوونکو دتقسیم بندی (ویشنې) په لحاظ په نظرکې نیول کیږي اودمزد دمعین حجم توزیع کول دکاري شرائطوپه نظرکې نیولوسره مشخص کوي .

تخصصي رهنمادکاري تشریحاتو (تولیدي مشخصاتو) لرونکې ده چې دکارکوونکو درتبو او درجو په برابر دهغوی دتجربې اوتولیدي مهارت اودکاري سختوالي (په کیفیت سره دکار اجراءکول) په بنسټ تعینیږي.

په ساختماني اموروکې دمزد(اجورې) توزیع کولوسیستمونه

په ساختماني اموروکې دنورو صنعتي- اقتصادي څانګو په څیر دمزد توزیع کولو دوه شکلونه موجوددي :

الف : ګاه مزد(دکاري وخت مصرفولوپه حساب).

ب : کارمزد(دکاري کمیت په حساب).

ګاه مزد هغه وخت مؤثرواقع کیږي چې دتولیدي نورم تعینول په واحد دوخت کې ستونزمن وي ,

ګاه مزد په خپل نوبت سره په لاندې ګروپوویشل کیږي :

۱ – مستقیم ګاه مزد سیستم : په نوموړې سیستم کې دکاري مصرف شوې وخت په اساس او یا هم د معاشاتو دجدول په اساس مزد توزیع کیږي , په نوموړې سیستم سره دمزد (معاشاتو) توزیع کول دکاري محصول په کمیت پورې اړه نه لري اودلاندې رابطې په مرسته محاسبه کیږي :

$S_t = T_s \cdot n$.................................(14)

په پورته رابطه کې :

T_s - دورځنیومعاشاتومیزان .

n - دتکمیل شویوکاري ورځوشمیر.

۲ – تشویقي ګاه مزد سیستم :پدې سیستم سره کارکوونکې دتولیدي مؤثرو لاسته راوړنو په وجه خپل مکافات په تشویقي شکل په لاس راوړي اودلاندې فورمول په مرسته صورت نیسي :

$S_t = T_s \cdot n + m$.................................(15)

په پورته رابطه کې :

m - دمستقیم ګاه مزد دفیصدی له رویه دتشویقي مزد اندازه ده .

ب - کارمزد :
کارمزد د اقتصادي پلوه ډير مناسب او مؤثر شمېرل کيږي او د توليدي محصول په کميت او کيفيت پورې اړه لري .
په نومورې سيستم کې د مزد ورکول د نورم بندی , د کاري معيار تعينول او د حقيقي محصول د توليد په اساس معاشونه توزيع کيږي .
کار مزد کيدای شي په دسته جمعي (کليکتيفي) يا انفرادي شکل توزيع شي . يعنې کچېرې د هريوه کارکوونکي د نتائجو محاسبه په انفرادي او جداء شکل امکان ولري نو پدې صورت کې کارمزد په فردي بڼه او بېدون لدې په کلېکتيفي شکل توزيع کيږي .
کارمزد هم د ګاه مزد په بڼه په دوه ګروپونو ويشل کيږي :
۱ – **مستقيم کارمزد سيستم** : د معينو اجراء شويو کارونو د کميت په اساس صورت نيسي , پداسې حال کې چې د نورم بندۍ او کاري معيار تعينول امکان ولري نو پدې صورت کې د مزد توزيع کولو لپاره ضروري ده ترڅو په توليد شويو ساختماني محصولاتو کې نرخ نامه موجوده وي .
د مستقيم کارمزد په سيستم کې د معاشاتو (مزد) اندازه دلاندې رابطې په مرسته پيدا کيږي :

$$S_w = V \cdot P \ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots(16)$$

په پورته رابطه کې :
V - دورځنيو توليد شويو محصولاتو حجم په Af/m , Af/m^2 , Af/m^3
P - د توليد شويو او يا اجراء شويو کاري واحداتو نرخ نامه .
۲ – **تشويقي کارمزد سيستم** : د توليدي مؤثرو لاسته راوړنو په ترڅ کې د کارمزد يوڅه فيصدي توزيع کولو ته تشويقي کارمزد وايي , چې د ساختماني کارونو د کميتي او کيفيتي څانګو اجراء کولو, د پلان تطبيق او ياد هغه څخه د اضافه کار کيفيت ته بريښنايي بخښلو په ترڅ کې توزيع کيږي او دلاندې فورمول په مرسته پيدا کيږي :

$$S_{cp} = V \cdot P + m_1 \ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots(17)$$

په پورته رابطه کې :
m_1 - د تشويقي کارمزد اندازه په فيصدۍ سره .
د يادولو وړده چې د تشويقي کارمزد اندازه په ګروپي شکل توزيع کولو لپاره دلاندې رابطې څخه کار اخستل کيږي :

$$S_{gr} = V \cdot P\left(1 + \frac{m}{100}\right) \ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots(18)$$

په ساختماني کارونو کې د کارمزد بنستيز شکل داجارې سيستم دی , چې پدې سيستم کې د مزد اندازه د دارې او کارکوونکو ترمنځ د کاري حجم په موافقې سره په واحد دوخت کې تعينيږي .
داجارې سيستم د تکميل شويو کارونو په نظر کې نيولو سره ترسره کيږي او لاندې نقاط د هغه په تعين کې بايد په پام کې ونيسو:
- د کار شروع او ختم.
- د معينو کارونو تکميلي حجم او د محصول آخرينۍ توليد .
- د کاري مزد مجموعې توزيع کول .

✍ دمکافاتو اندازه چې دکاري مداومت اختصارولو پخاطر او د محصول دکمیت او کیفیت اجراء کول.

بیلګې :

۱ – کچیرې درې نفره کارګران په مختلفو درجو سره دهوارکارۍ په امورو کې مصروف وي اودهغه ورځنۍ معاش په ترتیب سره ۲۸۰ , ۲۵۰ او ۲۲۰ افغانۍ وي او هرکارګر په ترتیب سره ۳۰ , ۲۸ او ۲۵ ورځې کاروکړي اودهریوه په معاش باندې ۲۰ , ۱۵ او ۱۰ فیصده تشویقي مزد علاوه شي نوپدې صورت کې دهریوه کارګرمعاش دتشویقي ګاه مزد په سیستم سره پیداکړۍ؟

حل :

$T_{gH1} = 280 \quad afg \quad , \quad T_{gH2} = 250 \quad afg \quad , \quad T_{gH3} = 220 \quad afg$

$n_1 = ? \quad , \quad n_2 = ? \quad , \quad n_3 = ?$

$m_1 = 20\% \quad , \quad m_2 = 20\% \quad , \quad m_3 = 20\% \quad , \quad Э_{ППР} = ?$

نولدې ځایه لرو چې :

$$Э_{ППР1} = T_{gH1} \cdot n_1 + m_1 \Rightarrow 280 \cdot 30 + (280 \cdot 30 \cdot \frac{20\%}{100}) = 9660Af$$

$$Э_{ППР2} = T_{gH2} \cdot n_2 + m_2 \Rightarrow 250 \cdot 28 + (250 \cdot 28 \cdot \frac{15\%}{100}) = 8050Af$$

$$Э_{ППР3} = T_{gH3} \cdot n_3 + m_3 \Rightarrow 220 \cdot 25 + (220 \cdot 25 \cdot \frac{10\%}{100}) = 6050Af$$

۲ – کچیرې درې نفره کارګران په یوه ساختماني پروسه کې په کارلګیاوي او هریو په ترتیب سره ۲۸ مترمکعب , ۲۶ مترمکعب او ۱۹ مترمکعب کار دکاري پروګرام مطابق اجراء کړي . په هغه صورت کې چې نرخ نامه په في مترمکعب تکمیل شوي کار ۱۸۵۰ افغانۍ وي او هریوه کارګرته د ۲۵ , ۲۰ او ۱۵ فیصده په اندازه تشویقي مزد علاوه شي نوپدې صورت کې دهریوه کارګرمعاش د تشویقي کارمزد په سیستم سره وموموۍ ؟

حل:

$V_1 = 28m^3 \quad , \quad V_2 = 26m^3 \quad , \quad V_3 = 19m^3 \quad , \quad P = 1850Af$

$Э_{cg.np1} = ? \quad , \quad Э_{cg.np2} = ? \quad , \quad Э_{cg.np3} = ?$

پس لدې ځایه لروچې :

$$Э_{cg.np1} = V_1 \cdot P + m_1 \Rightarrow 28 \cdot 1850 + (28 \cdot 1850 \cdot \frac{25}{100}) = 64750Af$$

$$Э_{cg.np2} = V_2 \cdot P + m_2 \Rightarrow 26 \cdot 1850 + (26 \cdot 1850 \cdot \frac{20}{100}) = 57720Af$$

$$Э_{cg.np3} = V_3 \cdot P + m_3 \Rightarrow 19 \cdot 1850 + (19 \cdot 1850 \cdot \frac{15}{100}) = 40422,5Af$$

دساختماني کارونوبازدهي

عرضه او تسليم کول اوپه ساختماني امورو کې دهغه درشد عامل :

دکارعرضه (بازدهي) :

دکارثمربخښنه اوحاصل ورکولو ته وايي چې دتوليدشوي محصول دکميت اومصرف شوي وخت په تناسب اومتقابل ارتباط کې قرار ولري اويا په بل عبارت :
دتوليد شوي محصول حجم في واحد د وخت کې چې ديوه نفرکارګر اويا ګروپي کارګرانو په واسطه اجراء شوی وي اويا په بله ژبه :
په توليد کې مصرف شوی وخت في واحد دتوليد شوي محصول دکاردبازدهی په نوم يادېږي .
دکارعرضه په يوه ساختمان کې دمحصول په استحصال اوکاري ظرفيت سره تعين کيږي .

دمحصول استحصال :
في واحد دوخت کې دتوليد شوي محصول کميت ته دمحصول استحصال وايي يعنې :

$$B=\frac{V}{T}\ ....(m^3/hour) \quad \therefore \quad T=t\cdot P_{avg}$$

په پورته رابطه کې :
t - ديوه نفرکارګر کاري وخت .
P_{avg} - دکارګرانو منځنۍ تعداد .

دکارظرفيت : په في واحد توليد شوي محصول کې دمصرف شوي وخت مقدارته دکار ظرفيت وايي او په لاندې فورمول سره مشخص کيږي :

$$T_p=\frac{T}{V}\ ....(hour/m^3)$$

لکه څرنګه چې مخکې مو وويل ساختماني محصول په طبيعي اوارزښتي شاخصونو باندې افاده کيږي نو بناء پردې دکار بازدهي هم په طبيعي او ارزښتي شاخصونو سره محاسبه کيږي .

دکاري عرضې (بازدهي) طبيعي شاخصه :
دتوليد شوي محصول دحجم نسبت (يا دساختماني کارونوجداګانه ډولونه) دکارګرانو په متوسط تعداد سره ارايه کيږي اوپه لاندې فورمول سره افاده کيږي :

$$\Pi_{PH}=\frac{V}{P_P}\ ....(m^3/labor)$$

دعرضې ارزښتي شاخصه :
دساختماني کارونو د برآوردي ارزښت او د هغه دکارګرانود منځني تعداد نسبت ته دعرضې ارزښتي شاخصه وايي :

$$\Pi_{TC}=\frac{C_{cm}}{P_P}\ ....(Afghani/labor)$$

دکاري عرضې دشاخصو څخه اصلي هدف اومقصد دادی چې دحداقل کار په نتيجه کې لوړترين اوحداعظمي توليد دپرنسيب مطابق په لاس راشي .

دتولید شوي ساختماني محصول سرعت او وده (دمحصولاتو دکیفیت د سطحې په نظر کې نیولوسره) دکاري عرضې د سطحې لوړولو سبب ګرځي یعني دتولیداتو په وړاندې دکم وخت مصرفولو اودهغه په وړاندې په في واحد دوخت کې دمحصولاتو زیات تولیدول دکاري عرضې لمړی مشخصه ده .نولدې کبله دکاري عرضې زیاتوالی اویا دتولیداتو دمؤثریت ارتقاء په ساختماني تولیداتو کې دوخت اختصارول افاده کوي .

کاري عرضه په ملي اقتصاد کې (معمولا" دتولیدي مؤثریت شاخصونه) دکار دثمر بخښنې اوفعال ساتلو سبب ګرځي .

دمحصولاتو په تولید کې دجسمي کار کموالی دمخکیني اجراء شوي کار په اساس (په تولید کې تجسم شوی کار) چې په کمکي شکل دتولید په سرعت کې رول لري آماده کوي .

تجسم شوی کار:

دکار ضروري وسائل اوډول ډول عناصرو له یوځای کولو څخه کوم مجموعي تولید چې په لاس راځي دتجسم شوي کارپه نوم یادیږي .

دساختماني اقتصاد له رویه کاري عرضه نه یوائې په فعال کار کې میسرکیدای شي بلکه دتجسم شوي کار دکموالي په نتیجه کې داساسي منبع په بڼه په تولیدي فعالیت کې لکه خام مواد , حرارتي مواد , انرژي , ماشین آلات ... چې داجتماعي محصولاتو دودې اوزیاتوالي سبب کیږي اوملي عوایدو ته انعکاس ورکوي ښکاره کیږي .

دساختماني مؤسساتو دعرضې دسطحې زیاتوالي په اړوند لاندې نقاط باید په پام کې ونیسو :

الف - دتولیدي سیستم میکانیزه او اتوماتیزه کول .

ب – دفابریکه اي او نیمه فابریکه اي عناصرو کارول .

ج – دمحلي موادو او عصري افزار آلاتو استعمالول .

د – دکارکوونکو دتخصص سطح او دهغه داوسیدو ځاي منظم برابرول .

ه – دکارعملي تنظیم اوسازماندهي کول .

و- دعصري ساختمانونو اعمارول .

له پورته ټولو معلوماتو څخه دې نتیجې ته رسیږو چې کاري عرضه دیوه هیواد دملي ترقی مهمه وسیله ده او دیوې ټولنې دبهتره ودې بنسټیز عنصر بلل کیږي .

بېلګې :

۱ – کچېږې دکانکریت اچونې دری ټیمونه لګیاوي , اولي ټیم ۱۲ مترمکعب کانکریت په ٦ ساعتونو , دوهمي ټیم ۱۰ مترمکعب په ۷ ساعتونو اودریمي ټیم ۱٤ مترمکعب کانکریت په ۸ ساعتونو کې ریخت کړي , نوپدې صورت کې د هرټیم دکاري استحصال نتیجه اودهغه مؤثریت پیداکړی؟

حل : راکړل شوي ارقام په لاندې ډول دي :

$V_1=12m^3$, $T_1=6hr$

$V_2=10m^3$, $T_2=7hr$

$V_3=14m^3$, $T_3=8hr$

$B_1 = ?$, $B_2 = ?$, $B_3 = ?$

لدې ځایه په لاس راځي :

$$B_1 = \frac{V_1}{T_1} = \frac{12}{6} = 2\,m^3/hr$$

$$B_2 = \frac{V_2}{T_2} = \frac{10}{7} = 1{,}492\,m^3/hr$$

$$B_3 = \frac{V_3}{T_3} = \frac{14}{8} = 1{,}75\,m^3/hr \quad , \quad B_1 > B_3 > B_2$$

۲ – کچیرې دکنودنې (کندنکاری) په یوه پروسه کې دری ټیمونه لګیاوي او اولي ټیم ۱۰ مترمکعب په ۸ ساعتونو , دوهمي ټیم ۸ مترمکعب په ٦ ساعتونو او دریمي ټیم ٦ مترمکعب په ٥ ساعتونو کې کندنکاري کړې نوپدې صورت کې دهریوه ټیم داستحصال نتیجه او دهغه مؤثرترین ټیم کوم یو دی ؟

حل : دحل لپاره په لاندې ډول عمل کوو:

$V_1 = 10m^3$, $T_1 = 8hr$

$V_2 = 8m^3$, $T_2 = 6hr$

$V_3 = 6m^3$, $T_3 = 5hr$

$B_1 = ?$, $B_2 = ?$, $B_3 = ?$

لدې ځایه په لاس راځي :

$$B_1 = \frac{V_1}{T_1} = \frac{10}{8} = 1{,}25\,m^3/hr$$

$$B_2 = \frac{V_2}{T_2} = \frac{8}{6} = 1{,}333\,m^3/hr$$

$$B_3 = \frac{V_3}{T_3} = \frac{6}{5} = 1{,}2\,m^3/hr \quad , \quad B_2 > B_1 > B_3$$

۳ – کچیرې دجغل اچونې دری ټیمونه چې اولي په ۸ ساعتونو کې ۲٤ مترمکعب , دوهمي په ۷ ساعتونو کې ۲۸ مترمکعب او دریمي ټیم په ٦ ساعتونو کې ۳۰ مترمکعب جغل واچوي دهریوه ټیم کاري ظرفیت او دهغه مؤثرترین ټیم پیداکړی ؟

$V_1 = 24m^3$, $T_1 = 8hr$

$V_2 = 28m^3$, $T_2 = 7hr$

$V_3 = 30m^3$, $T_3 = 6hr$

$T_{P1} = ?$, $T_{P2} = ?$, $T_{P3} = ?$

لدې ځایه لروچې :

$$T_{P1} = \frac{T_1}{V_1} = \frac{8}{24} = 0,333\, hr/m^3$$

$$T_{P2} = \frac{T_2}{V_2} = \frac{7}{28} = 0,25\, hr/m^3$$

$$T_{P3} = \frac{T_3}{V_3} = \frac{6}{30} = 0,2\, hr/m^3 \quad , \quad T_{P1} > T_{P2} > T_{P3}$$

٤ –کچیرې په یوه ساختماني پروسه کې درې تولیدي ګروپونه په ترتیب سره ۲۵ , ۲۰ او ۳۰ تعداد کارګرانو سره مصروف وي , کچیرې دمیاشتي په آخر کې هرګروپ د 7,6 , 5,9 او 9,4 میلیون افغانیو په ارزښت ساختماني کارونه دبرآورد مطابق اجراء کړي نوپدې صورت کې دهر یوه ګروپ دګټې او محصول ارزښتي شاخص او دهغه مؤثرترین پیداکړی ؟

τ_{P1}=25 person , CM_1=7,6 Milion

τ_{P1}=20 person , CM_1=5,9 Milion

τ_{P1}=30 person , CM_1=9,4 Milion

$\Pi_{\Gamma\text{-}C1}$ = ? , $\Pi_{\Gamma\text{-}C2}$ = ? , $\Pi_{\Gamma\text{-}C3}$ = ?

لدې ځایه لروچې :

$$\Pi_{\Gamma\text{-}C1} = \frac{CM_1}{\tau_{P1}} = \frac{7,6 \cdot 10^6}{25} = \frac{304000}{person}$$

$$\Pi_{\Gamma\text{-}C2} = \frac{CM_2}{\tau_{P2}} = \frac{5,9 \cdot 10^6}{20} = \frac{295000}{person}$$

$$\Pi_{\Gamma\text{-}C3} = \frac{CM_3}{\tau_{P3}} = \frac{9,4 \cdot 10^6}{30} = \frac{313333,3}{person}$$

٥ –کچیرې دکارګرانو درې ټیمونه د ۳۰ , ۲۰ او ۲۵ نفرو په تعداد سره په یوه ساختماني پروژه کې په جداء ساختماني کارونو لګیاوي , په داسې حال کې چې درې واړه ټیمونه د ٦ میاشتو په موده کې ۲۰۵ مترمکعب , ۱۲۰ مترمکعب او ۱۸۰ مترمکعب کارونه پای ته ورسوي نوپدې صورت کې دهریوه ګروپ دعرضې طبیعي شاخصه اودهغه له جملې څخه مؤثرترین ومومئ ؟

τ_{P1}=30 person , V_1=205 m^3 , Π_{TH1} = ?

τ_{P2}=20 person , V_2=120 m^3 , Π_{TH2} = ?

τ_{P3}=25 person , V_3=180 m^3 , Π_{TH3} = ?

لدې ځایه لروچې :

$$\Pi_{TH1} = \frac{V_1}{\tau_{P1}} = \frac{205}{30} = 6,833\, m^3/person$$

$$\Pi_{TH2} = \frac{V_2}{\tau_{P2}} = \frac{120}{20} = 6\, m^3/person$$

$$\Pi_{TH3} = \frac{V_3}{\tau_{P3}} = \frac{180}{25} = 7,2\, m^3/person$$

تمرین :

۱ – کچیرې د کارګرانو درې ګروپه د ۳۰ , ۲۰ او ۲۵ کسانو په تعداد په یوه ساختماني پروژه په جداګانه کارونو لګیاوي او دا کارونه په ګډه سره د ٦ میاشتو په موده کې د ۲۰۵ مترمکعب , ۱۰۲ مترمکعب او ۱۸۰ مترمکعب په کمیت سره پای ته ورسوي (استحصال کړي) نو پدې صورت کې د هرګروپ طبیعي بهره دهي (ثمره) پیدا کړی او دهغه مؤثرترین ګروپ وټاکی ؟

۲ – په یوه ساختماني پروژه کې درې نفره کارګران دپلان مطابق ۱۹, ۲٦ او ۲۸ مترمکعب کار په یوه معین وخت کې پاي ته رسوي , کچیرې دنرخ نامې اندازه په فې مترمکعب پای ته رسیدلې کار ۲۲۵۰ افغانۍ وي , نو پدې صورت کې د% ۱۵ , %۲۰ او %۲۵ جائزو په نظر کې نیولو سره دهریوه کارګر اجوره دجائزوي کارمزد په سیستم سره پیدا کړی ؟

۳ – کچیرې دهوارکارۍ په یوه پروسه کې درې ټیمونه لګیا وي او :

الف : اولي ټیم ۲٤ مترمکعب کارپه ۸ ساعتونو کې تکمیل کړي .

ب : دوهمې ټیم ۲۸ مترمکعب کارپه ۷ ساعتونوکې تکمیل کړي .

ج : دریمي ټیم ۳۰ مترمکعب کارپه ۸ ساعتوکې تکمیل کړي .

نوپدې صورت کې دهرټیم کاري ظرفیت دهوارکارۍ په پروسه کې ومومۍ اودهغه مؤثرترین ګروپ وټاکۍ ؟

٤- کچیرې دقیر اچونې په یوه پروسه کې درې ټیمونه لګیاوي , دلاندې ارقامو په موجودیت کې دهرټیم داستحصال نتیجه پیداکړی اودهغه مؤثرترین ټیم وټاکی ؟

الف : اولي ټیم ۱۲ مترمکعب قیر په ٦ ساعتونو کې تکمیل کړي .

ب : دوهمې ټیم ۱۰ مترمکعب قیر په ۷ ساعتونوکې تکمیل کړي .

ج : دریمي ټیم ۱٤ مترمکعب قیر په ۸ ساعتوکې تکمیل کړي .

۵ – کچیرې دکنودنې په یوه پروسه کې درې ټیمونه په داسې ډول لګیاوي چې اولي ټیم ۱۰ مترمکعب کار په ۸ ساعتونو کې او دوهمي ټیم ۸ مترمکعب کار په ٦ ساعتونوکې اودریمي ټیم ٦ مترمکعب په ۵ ساعتونوکې تکمیل کړي نوپدې صورت کې دهرټیم استحصالي نتیجه پیداکړی اودهغه موثرترین ټیم په ګوته کړی.؟

٦ – کچیرې په یوه ساختماني پروژه کې درې تولیدي ګروپونه د ۲۵ , ۲۰ او ۳۰ نفرو پرسونل په تعداد سره لګیاوي , کچیرې ددریو میاشتو په موده هر تولیدي ګروپ په ترتیب سره د 7,6 , 5,9 او 9,4 میلیون افغانیو په ارزښت سره دساختماني برآورد مطابق پای ته ورسوي نوپدې صورت کې دهرګروپ دګټې اوبهره دهي ارزښتي شاخصه پیداکړی اودټولو ګروپونو مؤثرترین ګروپ وموﻣۍ ؟

۷ – کچیرې درې نفره کارګر په یوه ساختماني پروژه کې دکانکریت اچونې په کار لیګاوي , کچیرې دهریوه کارګر ورځنۍ معاش په ترتیب سره ۱۰۰۰ , ۸۰۰ او ۵۰۰ افغانۍ وي اوهر یو کارګر په ترتیب سره په یوه میاشت کې ۳۰ ورځې او دوهمه درجه کارګر په یوه میاشت کې ۲٦ ورځې او دریمه درجه کارګر په یوه میاشت کې ۲٤ ورځې کار وکړي نوپدې صورت کې د هر یوه کارګر اجوره دکارمزد په سیستم سره پیداکړی ؟

۸ – کچیرې درې نفره کارګران د ٤ , ۵ او ٦ درجو سره دهوارکارۍ په امورو مصروف وي اود هر یوه ورځنۍ معاش ۵۰۰ , ٤۰۰ او ۳۰۰ افغانۍ وي او ذکر شوي کارګران په ترتیب سره دپروګرام مطابق په یوه میاشت

کې ۳۰ , ۲۵ او ۲۸ ورځې کار وکړي اوهر یوه ته ٪۲۰ , ٪۱۵ او ٪۱۰ جائزې په نظر کې نیول شوي وي نوپدې صورت کې دهر یوه کارګر معاش دجائزوي ګاه مزد په سیستم سره پیدا کړی ؟
۹ – کچیرې درې نفره کارګران دجغل اچونې په پروسه مصروف وي او اولې نفر ۲۰ مترمکعب جغل , دوهمي ۲۲ مترمکعب جغل اودریمي ۱۸ مترمکعب جغل په یوه معین وخت کې واچوي , کچیرې په فې مترمکعب جغل اچونې سره نرخ نامه ۱۶۰۰ افغانۍ تعین شوی وي نو پدې صورت کې دکارمزد په سیستم سره د هریوه کارګر معاش او اجوره تعین کړی ؟
دنوموړوسوالونو حل ګرانو محصلینو ته پرېږدو.

پنځم فصل

دساختماني محصولاتو تمام شوی قیمت

تمام شوی قیمت : دساختماني مؤسساتو دمحاسبوي او پولي مصارفو شاخصه دهغه د محصولاتو په تولیداتو کې دساختمان تمام شوی قیمت احتواء کوي .یا په بل عبارت :
دساختماني محصولاتو ذاتي ارزښت چې په هغه کې ګټه نه وي شامله دهغه دتمام شوي قیمت څخه عبارت دی . نوموړی قیمت په ساختماني امورو کې په لاندې درې شکلونو ویشل کیږي :
۱ – تمام شوی برآوردي قیمت :
دمستقیمو او غیرمستقیمو مصارفو مجموعه احتواء کوي (هغه قیمت چې دپلان اوفایدې له مجموعې اوانباشت څخه خالي وي دتمام شوې برآوردي قیمت په نوم یادیږي).
۲ – پلاني تمام شوی قیمت :
دساختماني محصولاتو په تولیداتو کې دپلان مطابق دمستقیمو اوغیرمستقیمو مصارفو اندازه ده چې د کم خرڅۍ په امکاناتو سره دساختماني مؤسساتو دمادي – تخنیکي تجهیزاتو دکاري معینو شرایطو په مرسته تعین کیږي . اودلاندې رابطې په مرسته افاده کیږي :

$$C_{C\Pi} = \Pi + H_p - Э_c \quad \text{..(19)}$$

په پورته رابطه کې : $Э_c$ - دکم خرڅۍ مجموعه ده .
دساختماني محصولاتو تمام شوی قیمت کیدای شي کم یا زیات شي , کچیرې نوموړی قیمت کم شي نوپدې صورت کې دوخت داختصار په خاطر دساختماني امورو درسته سازماندهي تامین کیږي او له بله پلوه دساختماني محصولاتو په تمام شوي قیمت کې کم خرڅي (دبرآوردي تمام شوي قیمت په پرتله) رامنځ ته کیږي .

۳ – حقیقي تمام شوی قیمت :
ددقیقو محاسباتو په نتیجه کې دساختماني محصولاتو دټولو حقیقي مصارفو مجموعې ته وایي . په دې ترتیب د حقیقي تمام شوي او پلاني تمام شوي قیمتونو له پرتله کولو (په داسې حال کې چې $C_{c\varphi} < C_{cn}$ وي) دتمام شوي قیمت دکموالي سطح $\Delta C_c = C_{cn} - C_{c\varphi}$ ښیي .

برآوردي تمام شوی قیمت په خلاصه ډول په لاندې جدول کې ښودلای شو :

دبرآوردي تمام شوي قیمت له پورتني جوړښت څخه لاندې نتیجې ته رسیږو:

۱ – دکارکوونکو اساسي اجوره = ۱۵% .

۲ – دموادو مصارف , عناصر او دیتایلونه = ۴۵% .

۳ – دمیکانیزه امورو اوماشین آلاتو دپایښت اوګټې مصارف =۲۵% .

٤ – په تخمیني شکل دمستقیمو مصارفو مجموعه =۸۵% .

٥ – په تخمیني شکل دغیرمستقیمو مصارفو مجموعه = ۱۵% .

شپږم فصل

په ساختماني امورو کې قیمت (بیه)

دساختماني تولید شویو محصولاتو دارزښت پولي ارایه کولو ته ساختماني قیمت(بیه) وایي .

ساختماني قیمت دمحصولاتو دعرضه کولو مهمترینه وسیله ګڼل کیږي او دتولیدي پروسو دانسجام عمده ترینه دنده په غاړه لري .اودساختماني مؤسساتو , دتولیدي فعالیتونو پولي محاسبات , درسرمایه ټاکنې احجام , تولیدي مؤثریت , دکارعرضه , تمام شوی قیمت , دتولید شویو محصولاتو تسلیم کول او نورو اقتصادي مسائلو لکه دساختماني امورو قیمت , پروګرام جوړونه , قراردادونه , برآورد اومحاسبات , تمویل اوداسي نورو موضوعاتو دحل لپاره زمینه برابروي .

برعلاوه لدي ساختماني قیمت دساختماني فعالیتونو اومعیارونو یو عمده شاخصه تشکیلوي , نوپدې بنسټ هر تولید شوی محصول باید دمعین قیمت لرونکی وي اودغه اندازه دپلان مطابق (دمصارفو جبران او دغه دانباشت فیصدي په نظرکې نیولوسره) دمؤسساتو تولیدي فعالیتونو دادامې او اقتصادي بنسټ تقویه کولو په خاطرتعین کړای شي .

دساختماني محصولاتو د قیمت ټاکنې په پروسه کې په بنسټیز ډول دمحل اوساحې موقعیت او تولیدي شرائطوته په پاملرنه سره دمناسب قیمت څخه استفاده کول دغه دیوه مهم اصل بڼه لري.

نو پدې بنسټ دساختماني محصولاتو او موادو قیمت په مختلفو منطقو کې دهغه محلي شرائطو مطابق تثبیت کیږي.
نوموړي مشخصات په معلوماتي اسنادو او سرچینو کې لکه په ساختماني نورمونو اوقواعدو , توحیدي برآوردي نورمونو , تولیدي قیمت اېښودنو , منطقوي او محلي قیمت اېښودنو اوداسې نورو کې بهتره ښکاره کیږي .نو پدې ترتیب دساختماني محصولاتو قیمت دهغه دبرآوردي ارزښت په بناء تعین کیږي چې دلاندې رابطې په شکل ښودل کیږي :

$$\Psi = C_c + \Pi \text{ ....(afghani)}$$

څرنګه چې مخکې موږ ویل دساختماني محصولاتو قیمت دهغه دبرآوردي ارزښت سره برابردی, نو پدې بنسټ قیمت د ساختماني محصولاتو دبرآوردي ارزښت سره برابر دی, یعنې :

$$\Psi = C_M \text{ ....(afghani)}$$

نوپدې صورت کې دساختماني محصول قیمت چې برآوردي ارزښت برآورد کوي دلاندې فورمول په مرسته سره ښودل کیږي :

$$C_{CM} = \Pi_p + H_p + n_H \text{ ....(afghani)}$$

لدې ځایه په لاس راځي :

$$C_{CM} = [(C_{MaT} + C_{Зop.nl} + C_{Maw}) + H_p] + n_H \text{ ....(afghani)}$$

په پورته رابطه کې :

Π_p - مستقیم مصارف , H_p - غیرمستقیم مصارف , n_H - پلاني فایده , C_{MaT} - دموادو ارزښت ,
$C_{Зop.nl}$ - دکارګرانو دمعاشاتو ارزښت , C_{Maw} - دماشین آلاتو دعرضې ارزښت .

په زیاتو حالاتو کې دساختماني محصولاتو قیمت دلاندې فورمول په مرسته هم تعین کیږي :

$$u = C_{cn} + \Pi_n + \Phi_{yg} \text{ ....(afghani)}$$

په پورته فورمول کې :

$$\Phi_{yg} = \frac{C_{o\varphi}}{C_{oM}} \text{ ....(afghani)}$$

Φ_{yg} - دمخصوص فند ظرفیت .
$C_{o\varphi}$ - دساختماني محصولاتو کلنۍ ارزښت .
C_{oM} - دتسلیم شویو محصولاتو ارزښت .

دیادولو وړ ده چې په ساختماني امورو کې فایده دساختماني محصولاتو دتمام شوي قیمت له رویه دفیصدۍ په شکل تعین کیږي .
یعنې په جداګانه ساختمانونو کې د ۱۰ څخه تر ۳۰ فیصده پورې او په صنعتي- مدني ودانیو کې ۱۵ فیصده تعین کیږي .
دموضوع دوروستني تحلیل څخه کولای شو ووایو چې ساختماني قیمت په ساده ترین شکل کولای شو دلاندې رابطې په مرسته هم تعین کړو :

$$u = C_a + C_c\left(\frac{10\% - 30\%}{100}\right) \text{ ....(afghani)}$$

فرضیه :
کچېرې د یوه ساختماني محصول تمام شوی قیمت دوه میلیونه او دوه سوه پنځوس زره افغانۍ وي او د فایدې نورم ۱۵٪ تعین شوی وي نوپدې صورت کې دهغه قیمت مساوي دی په :

$$u=225\cdot10^4+225\cdot10^4(\frac{15\%}{100})\text{ ....(afghani)}$$

اووم فصل

په ساختماني مؤسساتو کې مفاد اوفایده داري

فایده اوپه ساختمان کې دهغه رول :
د ساختماني مؤسساتو د اقتصادي مؤثریت ارزیابي کولو یو ه عمده ترینه شاخصه ده اوپه تولیدي سطحه کې اساسي او ارزښتناکه رول لري .
مفاد او ګټه د اقتصادي او اجتماعي ودې په جوړښت , دتخنیکي – اقتصادي وروسته والي په له منځه وړلو , دتولیدي قوې وده , دکارمؤثریت او دهغه دسطح ارتقاء اودمادي پایو دتحکیم په برخه کې دلوړ اهمیت لرونکې ده . نوپدې بنسټ مفاد په ساختماني مؤسساتو کې دهغه دتولیداتو اومحصولاتو دمالي تا مینیتونو (نوي سرمایه ایښودنه) له لویو منابعو څخه حسابیږي .
په عمومي ډول مفاد (ګټه) دلاندې رابطې په مرسته پیدا کوو :

$$M=u-C_c\text{.......................(afgha)}$$

په پورته رابطه کې :
C_c - د ساختماني محصولاتو تمام شوی قیمت .
u - د ساختماني محصولاتو قیمت .
لکه څرنګه چې مفاد په ساختماني مؤ سساتو کې د ساختماني محصولاتو برآوردي ارزښت افاده کوي نو پدې بنسټ مفاد دلاندې فورمول په مرسته افاده کولای شو:

$$M=C_{CM}-C_c\text{.......................(afgha)}$$

په پورته رابطه کې C_{CM} د ساختماني محصولاتو برآوردي ارزښت افاده کوي .
د پورته ذکرشوی مشخصې څخه داسې څرګندیږي چې په ساختماني مؤسساتو کې مفاد د ساختماني محصولاتو د برآوردي ارزښت او پلاني تمام شوې قیمت ترمنځ توپیر بیانوي .
مفاد په ساختماني مؤ سساتو کې په لاندې ډولونو ویشل کیږي :

۱ – بیلانسي مفاد .

۲ – محاسبوي مفاد .

بیلانسي مفاد کیدای شي دلاندې رابطې په مرسته تعین شي :

$$M_d=[C_{CM}-C_\varphi]+\Pi_1+\Pi_2+\cdots\Pi_n\text{.......................(afgh)}$$

په پورته رابطه کې :
M_d - بیلانسي مفاد .
C_{CM} - د ساختماني محصولاتو برآوردي ارزښت .

C_{φ} - دساختماني محصولاتو حقيقي ارزښت .
$\Pi_1+\Pi_2+\cdots\Pi_n$ - دساختماني پروژې دجداء ځانګو مفاد او ګټې.
محاسبوي مفاد کولای شو دلاندې رابطې په مرسته تعين کړو:

$$M_P = M_d + \Im_{d\cdot k} + \Im_{\Pi\cdot\varphi} \text{.......................(afghani)}$$

په پورته رابطه کې :
$\Im_{d\cdot k}$ - دبانکي قرضو تاديه کول .

$\Im_{\Pi\cdot\varphi}$ - دتوليدي فندونو مصارف (اساسي او دوراني).
محاسبوي مفاد په بنسټيز ډول دساختماني مؤسساتو دکلنۍ بوديجې دمحاسباتو , ضرورتونو او مادي بوديجې دتقويه کولو لپاره په نظرکې نيول کيږي .
دمفاد دحاصلولو په نتيجه کې ساختماني مؤسسات دمصارفو له جبران , تشويقي –اقتصادي فندله برخې او بانکي قرضو له تاديه کولو څخه وروسته دتوليدي مؤسساتو دبعدي فعاليت او دولتي بوديجې ته توضيع کيږي .

دساختماني مؤسساتو دمفاد دزياتوالي بنسټيزمنابع لاندې مطالب په برکې نيسي :
۱ –دکاري عرضې وده , فرمايش کوونکي ته له ميعاد څخه مخکې دپروژې تسليمول .
۲ –دمعاصر تخنيک کارول اودهغه څخه داستفادې شرائط بهتره کول .
۳ –دتوليدي سيستم ميکانيزه اواوتوماتيزه کول –دتوليدي وخت اختصارول .
٤ –دتوليدي پروسې رشتوي (ځانګه اي) کول .
٥ –په مجموعي ډول په مستقيمو اوغيرمستقيمو مصارفو کې کم خرځي کول اود ساختماني محصولاتو دتمام شوي قيمت کموالی رامنځ ته کول .
٦ –سازماندهي , دتوليد سالمه اداره او پروګرام جوړونه اوداسې نور .
پورتني فکتورونه دتوليدي مؤثريت او مفاد دارتقاء سطح پورته وړې او دساختماني مؤسساتود فايدې په سطح په مستقيم ډول مثبت تاثيرات لري .
فايده داري د ساختماني مؤسساتو په مختلفو مواردو کې دمفاد نسبت په قيمت , برآوردي ارزښت , تمام شوی قيمت , ددوراني وسائلوکلنۍ متوسط ارزښت , داساسي فندونو متوسط ارزښت ښيي .يعني :

$$y_P = \frac{\Pi}{u}\cdot 100\% \quad \text{or} \quad y_P = \frac{\Pi}{C_M}\cdot 100\%$$

$$y_P = \frac{\Pi}{C_c}\cdot 100\%$$

$$\left(y_P = \frac{\Pi}{C_{odcp}}\cdot 100\% \quad , \quad y_P = \frac{\Pi}{C_{ocp}}\cdot 100\% \right)$$

$$y_P = \frac{\Pi}{C_{odcp} + C_{o\varphi}}\cdot 100\%$$

بېلګه :کچېرې دیوې ساختماني پروژې په اعمار کې کارول شوي مصارف 4,6 میلیون افغانۍ وي , دساختماني ماشین آلاتو دپایښت ارزښت 1,4 میلیون افغانۍ وي اوداساسي کارګرانو معاش نیم میلیون افغانۍ وي , دمستقیمو مصارفو څخه دغیرمستقیمو مصارفو نورم ۱۰% اودمستقیمو اوغیرمستقیمو مصارفودمجموع څخه د پلاني مفاد نورم ۱۵% تعین شوی وي , نوپدې صورت کې تمام شوی قیمت او دپروژې مجموعي برآوردي ارزښت پیدا کړی ؟

حل :

$C_{MaT} = 4,6 \quad milion$

$C_{Maw} = 1,4 \quad milion$

$C_{Зap \cdot n1} = 0,5 \quad milion$

$n_H = 15\%(\Pi_P + H_P)$

$C_c = \Pi_P + H_P$

$C_{CM} = ?$

لدې ځایه لروچې :

۱ – مستقیم مصارف :

$\Pi_P = C_{MaT} + C_{Зap} + C_{Maw} \Rightarrow 4,6 + 0,5 + 1,4 = 6,5 \text{ Milion}$

$H_P = 10\% \cdot \Pi_p = 10\% \cdot 6,5 = 0,65 \text{ Milion}$

$n_H = 15\%(6,5 + 0,65) = 1,072 \text{Milion}$

لدې ځایه په لاس راځي چې :

$C_{CM} = [(C_{MaT} + C_{Зap} + C_{Maw}) + H_p] + n_H \Rightarrow [(4,6 + 0,5 + 1,4) + 0,65] + 1,072 = 8,22 \text{ Milion}$

۲ – کچېرې دیوه پنځه منزله اداري تعمیر چې په یکریخت شکل کانکریت کیږي او دهغه ټول حجم ۶٤۲۰ مترمکعب دی , لاندې مصارف دهغه په مختلفو برخو کې اجراء شوي وي :

الف – میاشتني مصارف :

- دمقدماتي کارونو په څانګه کې 2,6 میلیون افغانۍ .
- دځمکې لاندې کارونو کې 5,2 میلیون افغانۍ .
- دځمکې پرمخ کارونو لپاره 28,8 میلیون افغانۍ .
- په مجموعي ډول دتخنیکي سنتاري کارونو لپاره (اول , دوهم اودریم قلمونو مجموعه) ۱۵% .
- دنورومختلفوکارونو لپاره (اول , دوهم , دریم او څلورم قلمونو مجموعې) ۱۰% .

ب – دساختماني پروژې داساسي کارګرانو معاشات ١٤% (دساختماني موادو دمجموعي مصارفو له جملې څخه) .

ج – دساختماني ماشین آلاتو د پایښت مصارف 4,5 میلیون افغانۍ .

د – دمستقیمو مصارفو له جملې څخه ۱۲% غیرمستقیم مصارف .

ه- دپلاني مفاد مجموعه (انباشت) ۱۵% (دتعمیر دتمام شوی قیمت له مجموعې څخه).

نوپدې صورت کې دذکرشوې ساختماني پروژې برآوردي ارزښت محاسبه کړی ؟

حل :

$$\Pi_P = C_{MaT} + C_{\mathfrak{Z}ap} + C_{Maw} \Rightarrow 46,299 + 6,48186 + 4,5 = 57,28086 \text{ Milion}$$

$$H_P = 12\% \cdot \Pi_p = 12\% \cdot 57,28086 = 6,87385 \text{ Milion}$$

$$n_H = 15\%(57,28086 + 6,8738) = 9,623184 \text{Milion}$$

$$C_{CM} = \Pi + H_p + n_H \Rightarrow 57,28086 + 6,8737 + 9,23184 = 73,78 \text{ Milion}$$

آتم فصل

برآوردي ارزښت

دساختماني امورو دبرآوردي ارزښت په اړوند اساسي موضوعات :

برآوردي ارزښت د هغه د نورمونو په بنسټ سنجش کيږي , لکه څرنګه چې مخکې موهم وويل برآودري ارزښت د مستقيمو , غيرمستقيمو مصارفو او پلاني مفاد څخه تشکيليږي .

۱ - **مستقيم مصارف** : مستقيم مصارف لاندې فکتورونه شاملوي .

دموادو مصارف , اصلي معاشات دکارګرانو داضافه کارۍ اندازه چې مستقيما" په ساختماني امورو کې په کار مصروف دي , دساختماني ميکانيزمونو او ماشين آلاتو دپاينښت مصارف (دميخانيکي کسانو او ماشين آلاتو کارګرانو داضافه کارۍ په شمول) .

۲ – **غيرمستقيم مصارف** : غيرمستقيم مصارف لاندې فکتورونه شاملوي .

الف - دساختماني مؤسسې اداري مصارف :

- داداري پرسونل اصلي او علاوه ګې معاشات .
- دساختماني محصولاتو په توليدي پروسه کې دتاسيساتو اوتعميراتو استهلاک .
- دساختماني ساحې دساتنې او محافظت مصارف , تحويل خانې , ګدامونه او داسې نور .

ب – دکارګرانو خدماتي مصارف :

- داوسيدو (معيشيت) خدمات .
- دصحې بيمې مصارف .
- دچاپيريال ساتنې مصارف .
- دابمني تخنيک مصارف .
- ترانسپورتي –منطقوي مصارف .
- ماکولات اودې ته ورته دضرورت وړ وسايلو مصارف .

ج –دکاري انتظام او ادارې مصارف :

- جيولوژيکي –جيودېزيکي سروې .
- دساحې د روښنايې مصارف .
- دلازم اسهلاک او ارزان قيمته مصارفو اندازه .
- کرايه –سفريه او داسې نور مصارف .

دساختماني اقتصاد له مخې غيرمستقيم مصارف داجتماعي لحاظه دساختماني محصولاتو دتوليد لپاره ضرور دي .اود مستقيمو مصارفو په پرتله يو توپيرلرونکی رول لري .
مستقيم مصارف په ساختماني اساسي کارونو کې مستقيما" تراستفادې لاندې قرار لري .
غيرمستقيم مصارف په توليدي شرائطو , کاري سازماندهي , اداره او خدماتي څانګوکې اجراء کيږي .نوپدې صورت کې مستقيم مصارف هغه منابع احتواء کوي چې مستقيما" په توليدي پروسه کې په مصرف رسيږي .اودمستقيمې محاسبې له لارې دساختماني محصولاتو په تمام شوي قيمت کې شامليږي . مګر غيرمستقيم مصارف هغه مصارف احتواء کوي چې دپروژې په اداره , انتظام او توليدي پروسې د ضروري شرائطو په آماده کولو کې په مصرف رسيږي , اودغيرمستقيمې محاسبې (دمستقيمو مصارفو د فيصدی په بيا بيا سنجش کولوسره) له لارې دساختماني مستقيمو مصارفو (دتمام شوي قيمت په برکې) دسنجش له رويه محاسبه کيږي .
په معمولي ډول هغه مخارج چې دمستقيم سنجش او محاسبې څخه نه شي تعين کيدای دغيرمستقيمو مصارفو په جمله کې راځي .
دیادولو وړده چې زمونږ په ګران هيواد افغانستان کې غيرمستقيم مصارف داداري مصارفو په نوم سره ياديږي , مګراداري او مستقيم مصارف په درست ډول سره نه تفکيک کيږي .
په غالب ګمان داسې تصور کيږي چې ټول هغه مصارف چې په يوه ساختماني پروژه کې په مصرف رسيږي مستقيم مصارف دي او يواځې دمؤسسوي کارونو , مرکزي شعبو او اداري کارونو مصارف غيرمستقيم مصارف دي , بعضې کسان داسې تحليل کوي چې ټول پولي وجوه او توليدي تسهيلات د مستقيمو مصارفو له جملې څخه دي , مګر دنورم او برآورد له رويه صرف دکارګرانو اصلي او اضافي معاشات (داجراء شوي کار دحجم له رويه دکارګرانو درجه وار معاشات) او دماشين آلاتو دپايښت مصارف په مستقيمو مصارفو کې شمېرل کيږي او نور ټول علاوه ګي کليات لکه :منطقوي مصارف , ماکولات او داسې نور دغيرمستقيمو مصارفو له جملې څخه دي .
دمستقيمو اوغيرمستقيمو مصارفو مجموعه دساختماني محصولاتو تمام شوی قيمت تشکيلوي چې دساختماني اقتصاد له رويه هر څومره چې دمحصولاتو په تمام شوي قيمت کې معقوله کم خرڅي رامنځ ته کيږي په همغه اندازه دهغه اقتصادي مؤثريت زياتيږي , چې په نتيجه کې دساختماني مؤسسې دتوليدي فعاليتونو نورمال پرمختګ , دکارکوونکو دمعيشيت (ژوند) خدمتي تامينيت , دمالي بنسټ تقويه او بلآخره دمعين مفاد فيصدي دمستقيمو اوغيرمستقيمو مصارفو له مجموعې څخه دمحصولاتو په تمام شوي قيمت زياتيږي .اودمحصول برآوردي ارزښت تعينوي .
دساختماني کارونو برآورد په مختلفو لارو اوطريقو سره محاسبه کيږي په لاندې ډول :

۱ – دساختماني کارونو دجداء اشکالو برآورد او محاسبه :

دساختماني مختلفو معينو کارونو ارزښت لکه سنګ کاري , هوارکاري , دتهداب (بنسټ) کنودنې , دديوالونو جوړول اوداسې نور سنجش او محاسبه کيږي .

۲ – پروژه وي يا موضعي برآورد :

دپروژې قسمي مصارف , تکنالوژيکي ارزښت , دخريداری (اخستلو) مصارف او بلآخره دساختماني پروژې تدارکات تعينوي .

۳ – مجموعي برآورد :

په مجموعي برآورد سره دنظرور ساختمان عمومي ارزښت تعینوي .

ددغه برآورد اصلي فکتورونه تجهیزات , افزار آلات او ټول هغه مصارف چې په ساختمان پورې اړه لري دي .

په دې ډول برآورد کې د ساختماني مؤسسې ټول پولي او علاوه ګې مصارف شامل دي .لکه مؤقتي تعمیرات , تولیدي ورکشافونه او داسې نور .

مجموعي برآورد په مختلفو څانګو کې ترتیب شوېدی (دساختماني پروژې دمصارفو سنجش په لاندې مواردو کې):

الف - : دساختماني ساحې آماده کول :

په دغه مصارفو کې دساختماني ساحې هوارول , دتخریب لاندې عماراتو دخصاراتو جبران کول , دهغه زراعتي ځمکو دخصاراتو جبران چې په ساختماني ساحه کې قرار ولري , دونو –بوټو او کټورو ګیاوو له منځه وړلو خصارات , دغیرګټورو شیانو بې ځایه انتقال , دچاپیریال پاک کاري او داسې نور په نظرکې نیول کیږي .

دیادول وړ ده چې د نقشې لاندې زراعتي ځمکو او عماراتو دخصاراتو جبران کول په نورو مصارفو پورې اړه لري .

ب - : دساختماني پروژو اساسات :

داڅانګه دساختماني پروژې له مصارفو علاوه دموقتي تعمیراتو , اداري , مسکوني , تحویل خانو او نورو کمکي تجهیزاتو مصارف په برکې نیسي .

ج - : فرعي (کمکي) او خدماتي پروژې :

په دې څانګه کې دپروژې هغه مصارف شامل کیږي چې دساختماني محصولاتو په تولید کې کمکي او فرعي رول لري لکه :

سنتاري (بهداشتي) کارونه , تکنیکي کارونه , ایمني تخنیک , کلتوري تاسیسات ,صحي کلینیک او داسې نور .

د - : الکترونیکي پروژې :

نوموړې څانګه دانرژیکي پروژو ټول برآوردي مصارف لکه : دبرق انتقال مصارف , دساختمانی ساحز روَښنایي , جنراتورونه یا دبرق برجونه او داسې نور تعینوي .

ه –د ترانسپورتیشن او انتقالي امورو پروژې :

په دې څانګه کې تاميني مصارف (اجاره یا اخستل) دباروړونکو واګونو دانتقال وسایل , مخابراتي شبکې اوداسې نور په نظرکې نیول کیږي .

و - : داوبو تامینولو خارجي شبکې , حرارت , ګاز او کانالیزاسیون :

په دې څانګه کې دنل دوانۍ ټولې شبکې , مرکز ګرمۍ ,ګازي لولې , کانالیزاسیون او داسې نور سنجش او اندازه کیږي .

ز - : دساختماني محیط تسلیمولو ته آماده کول :

په دې څانګه کې ټول هغه مصارف چې دساحې په شینوالي - تازه ګۍ او دساحې په ساتنه او حفاظت کې مصرفیږي په برکې نیسي , بلآخره فرمایش کوونکي ته دتسلیمولو مصارف چې په برکې نیسي .

پای